

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PŘÍČINY A DOPADY FINANČNÍ KRIZE NA
ČESKOU EKONOMIKU**

Autor práce: Dominik Pevný

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Jiřímu Duškovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

PEVNÝ, D. *Příčiny a dopady finanční krize na českou ekonomiku : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 63 s. Vedoucí bakalářské práce : Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Klíčová slova: Česká republika, ekonomika, finanční krize, průmysl, USA.

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza dopadů finanční krize na Českou republiku, její ekonomiku, průmysl a další odvětví. Práce dále zjišťuje vlastní příčiny vzniku finanční krize a dopady na celosvětovou ekonomiku.

Bakalářská práce je členěna na tři části. První se věnuje rozboru vzniku finanční krize v USA a „boji“ se zadluženými bankami. Druhá část se zabývá dopady finanční krize na celosvětovou ekonomiku a snahou o jejich zmírnění. Třetí, hlavní část práce, se podrobně věnuje dopadům finanční krize na Českou republiku, její průmysl a ekonomiku. Je zde řešena i otázka, do jaké míry byla ekonomika zasažena a jak bude pravděpodobně probíhat revitalizace trhu. Závěr práce pak sumarizuje získaná data a dílčí závěry práce.

ABSTRACT

PEVNÝ, D. *Causes and effects of the financial crisis on the Czech economy : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 63 p. Supervisor : Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Key words: Czech Republic, economy, financial crisis, industry, USA.

The main aim of the Bachelor thesis is an analysis of impact of financial crisis on the Czech republic, its economy, industry and other branches. This thesis also investigates its own causes of start of financial crisis and its impacts on Global economy.

The Bachelor thesis is divided into three parts. The first one is dedicated to an analysis of start of financial crisis in the United States of America and to fight between banks in debt. The second part considers impacts of financial crisis on Global economy and also an efforts of its reduction. The third, main part, of this thesis closely demonstrates impact of financial crisis on the Czech republic, its industry and economy. There is also put off a question how much was the economy impacted and how will there vitalization of the market continue. The end of this thesis summarizes obtained data and conclusions of the thesis.

OBSAH

Úvod	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
2 Příčiny vzniku finanční krize.....	10
2.1 Náhled do minulosti.....	11
2.2 Realitní dluhová bublina	11
2.3 Federální národní hypoteční asociace a Federální společnost v USA.....	15
2.4 Plán na záchranu Wall Street.....	16
3 Dopady finanční krize na celosvětovou ekonomiku.....	18
3.1 Dopady krize do podnikové ekonomiky	19
3.2 Podnik v časech krize.....	19
3.3 Reálná ekonomika.....	20
3.4 Záchrana bank v USA	22
3.5 Světové bankovníctví.....	23
3.6 Automobilový průmysl	24
4 Dopady finanční krize na Českou republiku	26
4.1 Dopady na českou ekonomiku.....	28
4.1.1 HDP České republiky	30
4.1.2 Inflace v ČR	33
4.1.3 Česká koruna.....	34
4.2 Ekonomika České republiky v roce 2008	34
4.3 Ekonomika České republiky v roce 2009	35
4.4 Produkce českého průmyslu.....	36
4.4.1 Automobilový průmysl v ČR.....	40
4.5 Veřejný sektor České republiky.....	41
4.5.1 Veřejný dluh v ČR.....	42
4.6 Postoj vlády ČR v době krize a vládní dluh ČR.....	43
4.6.1 Daňové reformy v ČR v období finanční krize.....	46
4.6.1.1 Reforma veřejných financí po roce 2005	46
4.6.1.2 Reforma veřejných financí od roku 2008.....	47
4.7 Nezaměstnanost a propouštění v roce 2008	47
4.7.1 Výše mezd v roce 2008.....	49
4.7.2 Nezaměstnanost ve 4. čtvrtletí 2010.....	52

5 Stav ekonomiky po krizi.....	54
Závěr	56
Seznam použitých zdrojů	59
Seznam zkratek	63

Úvod

Finanční krize začala v USA v roce 2004 kvůli nestabilnímu realitnímu trhu. Banky poskytovaly hypotéky klientům, aniž by si ověřily jejich platební schopnost. Toto vedlo k úpadku realitního trhu s nemovitostmi, což vyústilo k nesplácení hypoték a postupnému bankrotu bank. Americká vláda se snažila pomoc bankám tzv. „finančními injekcemi“, které nepomohly, a banky začaly jedna po druhé krachovat. Finanční pomoc od vlády, se nakonec obrátila proti ní, v podobně postupného zadlužování země. Toto vše vedlo k úpadku americké burzy a následnému promítnutí do ekonomik celého světa. Nejvíce zasáhla finanční krize svět v letech 2007-2009, kdy docházelo k postupnému úpadku trhů, měn, ekonomik, apod.

Neustále existují různé názory, zda ČR zasáhla finanční krize či nikoliv. Českou republiku jako celek nijak výrazně nezasáhla, ale jsou odvětví, která byla zasažena a některá i značně. Jedná se hlavně o průmysl. Nejvíce průmysl automobilový, který byl poznamenán velkým snížením odbytu. To bylo dáno tím, že obyvatelé začali více spořit ze strachu z větších dopadů krize, které se odehrávalo v zahraničí. Tento jev postupně zasáhl všechny výrobce v ČR, firmy i podnikatele, kteří byli nuceni z důvodu malých výnosů propouštět zaměstnance. Tím začalo přibývat nezaměstnaných, čímž se začal vytvářet tzv. „začarovaný kruh“, ve kterém bylo mnoho zboží, mnoho zaměstnanců či žadatelů o zaměstnání, ale nebylo zde dostatek financí a odbyt zboží a výrobků.

Finanční krizi samozřejmě pocítila i česká ekonomika, která zrychlila tempo růstu zadluženosti. Česká vláda byla v průběhu krize nucena k několika ekonomickým reformám a v roce 2011 tomu není jinak.

Nejvíce nás od větších následků finanční krize, které byly viděny v zahraničí, zachránila nevázanost na evropskou měnu, euro. Česká koruna si s touto krizí poradila snadněji, jelikož není tak vázána na celosvětovou ekonomiku jako euro, vůči kterému v průběhu krize nezvykle posilovala až k blízké hranici 30 Kč za euro. Vůči USD samozřejmě trhala opačné rekordy, kdy reagovala na oslabení americké ekonomiky, s kurzem i 15 Kč za USD.

Finanční krize postupně ustupuje a nadchází doba na přesné hodnocení dopadů.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem této bakalářské práce je analýza příčin finanční krize a jejich dopadů na celosvětovou ekonomiku, zejména na Českou republiku a její ekonomiku. Zda vůbec a jak moc ji zasáhla a která odvětví nejvíce. Predikce, jaké dopady bude mít tato krize v budoucnu a jak dlouho bude trvat revitalizace světových trhů.

Práce je rozdělena do tří částí. V první části je podrobně analyzován vznik finanční krize, jakým způsobem k ní došlo a proč, dále dopady přímo v USA a „boj“ se zadluženými bankami v USA. Druhá část se věnuje dopadům finanční krize na celosvětovou ekonomiku, bankovníctví a průmysl. Hlavní, třetí část, je tvořena dopady na Českou republiku, její ekonomiku a průmysl, která bude podpořena praktickými příklady, grafy a realizovaným dotazníkovým šetřením o dopadech krize na občany ČR.

Závěr práce je tvořen souhrnem všech získaných informací o příčinách a dopadech v USA a ve světě. Hlavní závěr je věnován vyhodnocením získaných dat o dopadech finanční krize na Českou republiku - jak moc zasáhla ČR a její jednotlivé sektory.

V práci jsou využity literární zdroje, ale vzhledem k aktuálnosti a neuzavřenosti tématu jsou zde využity i internetové zdroje. Mezi dva základní literární zdroje lze zařadit publikace *Velká finanční krize*¹ a *Podnik v časech krize*². Dále je v práci čerpáno z realizovaného dotazníkového šetření „Finanční krize očima české veřejnosti - leden 2011“ realizátorem byl Sociologický ústav AV ČR. Dotazníkové šetření proběhlo ve dnech 10. - 17. 1. 2011, osloveno bylo 1 035 osob ve věku od 15 let. Tazatelé byli vybíráni dle kvótního výběru. Dotazníkové šetření probíhalo formou osobního rozhovoru tazatele s respondentem.³ Toto dotazníkové šetření bylo vybráno pro jeho unikátnost. Ukazuje subjektivně nahlížené změny materiálních životních podmínek domácností i ekonomické situace země v roce 2009 a 2010, dále bezprostřední dopady krize na domácnosti, pracoviště, českou ekonomiku jako celek a také reakci vlády ČR na tuto krizi.

¹ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. 160 s. ISBN 978-80-902831-1-4.

² KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3136-0.

³ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. 4 s.

2 Příčiny vzniku finanční krize

Lze usoudit, že globální krize let 2007-2009 přinesla nový prvek do dějin hospodářských depresí. V hledání toho, čím je nynější krize poučná pro podnikovou sféru, však nevystačíme s tímto pocitovým vyjádřením, musíme se pečlivě podívat na argumenty, na nichž je uvedené tvrzení založeno. Zvláště podstatné to je pro budoucí aplikaci zkušeností z této hluboké krize a především pro změnu chování manažerů těch firem, které se propříště rozhodnou pracovat s celkem oprávněným předpokladem, že obdobná „ekonomická tornáda“ se budou opakovat. Svým způsobem to lze připodobnit k zesilujícím vlivům počasí a potažmo podnebí na život vyspělých společností. Zjevně budeme muset v budoucnu předpokládat, že příroda se stane silnějším hráčem v našich životech a logicky také v hospodářském vývoji.⁴

Velká finanční krize začala poměrně nenápadně ke konci léta 2007 krachem dvou hedgeových fondů investiční banky Bear Stearns a po celý zbývající rok to šlo od deseti k pěti navzdory nesčetným pokusům vlád postup krize zastavit. Dnes je všeobecně pokládána za nejhorší hospodářský krach od Velké hospodářské krize. A jak na sklonku roku 2008 naznačil americký ekonom a komentátor *New York Times* Paul Krugman, mohlo by se dokonce „jednat o druhou Velkou hospodářskou krizi“. Ačkoliv jí bývalý předseda Federální rezervní rady Alan Greenspan přirovnal k „stoleté kreditní tsunami“, Velká finanční krize je spíše historickou událostí než přírodním úkazem. Jedná se o událost, která je zároveň důvěrně známá a která zároveň nemá v dějinách kapitalismu precedens. V uplynulých dvou desetiletí jí předcházela dlouhá série méně významných, avšak stále vážnějších ekonomických otřesů. K nim patřil zejména propad amerických akciových trhů v roce 1987, krize úspor a úvěrů konce 80. a počátku 90. let, japonská finanční krize a velká stagnace 90. let, asijská finanční krize 1997-1998 a krach „nové ekonomiky“ (dot-com) z roku 2000. Velká finanční krize je ale všechny dalece překonala. Jak ekonomika Spojených států, tak ekonomiky zbytku světa, se nacházejí ve stavu hlubokého propadu a podle všeho čelí perspektivě dlouhodobé stagnace. Proč k tomu dochází? Máme rozumný důvod se domnívat, že nová washingtonská administrativa pod vedením nově zvoleného prezidenta Baracka Obamy dokáže zvrátit nepříznivý trend ve vývoji ekonomiky?⁵

⁴ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 16. ISBN 978-80-247-3136-0.

⁵ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 10-11. ISBN 978-80-902831-1-4.

2.1 Náhled do minulosti

Pro smysluplné odpovědi na tyto otázky je nezbytné podniknout historický exkurz do 30. let minulého století. Již v dobách Velké hospodářské krize namítal John Maynard Keynes, přední ekonom 20. století, že se kapitalismus může vrátit k růstu a ziskovosti, aniž by se musel vrátit k plné zaměstnanosti. V klasické práci z roku 1936 *The General Theory of Employment, Interest and Money* (Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz) – a také v jiných textech z období Velké hospodářské krize – podává Keynes výčet úskalí provázejících proces akumulace (úspor a investic) v kapitalismu. Jeho nejdůležitější argumenty se týkají faktorů způsobujících zpomalení investic. Aby kapitalistická ekonomika dobře fungovala, musí být nadhodnota (nebo úspory), kterou produkuje, investována do rozšíření výroby. Jenomže investice v moderním kapitalismu představují podle Keynese v nejlepším případě značně rizikový podnik vzhledem k tomu, že investiční rozhodnutí, která mají dopad na úroveň současné výroby, vycházejí z očekávání návratnosti příslušné investice v horizontu řady let (v mnoha případech se jedná i o celá desetiletí). Z této situace charakterizované celkovou nejistotou může být nedostatek investic zaviněn řadou rozličných faktorů jako například nadbytkem výrobních kapacit v podobě přílišného počtu závodů a nadměrného strojního vybavení, pocitem, že trh se spotřebním zbožím je či záhy bude nasycen, nebo třeba obavami, že podmínky pro další expanzi již neexistují. Vysoká míra nerovnosti omezující relativní kupní sílu pracující třídy může oslabit spotřebu, a tím i očekávané zisky z nových investic. Jakýkoliv pokles investic může vést k bludnému kruhu v podobě nižší zaměstnanosti, nižších příjmů a menší ochoty utrácet, což vede k finančním problémům a celkové negativně ovlivňuje hospodářskou situaci. Následkem je ekonomické zpomalení a další pokles investic.⁶

2.2 Realitní dluhová bublina

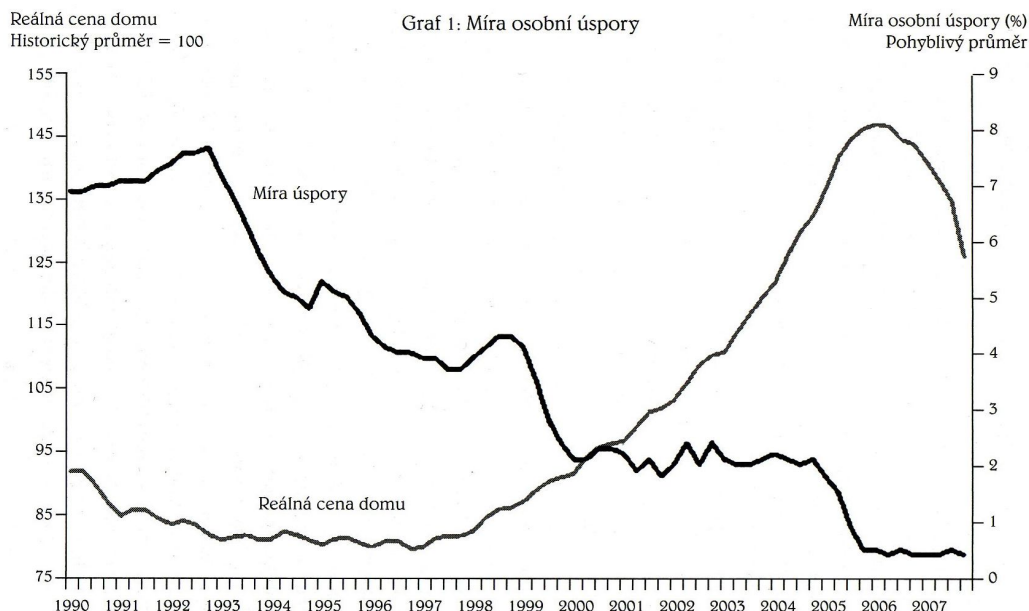
Jak hluboko ceny nemovitostí ještě spadnou? V některých regionech víc než v jiných, celkový pokles však bude výrazný. Když praskla realitní bublina v Japonsku, spadly ceny nemovitostí o 80 %. Úřady nás přesvědčovaly, že něco takového se v Americe nemůže stát. Rostoucí ceny nemovitostí prý v žádném případě nejsou projevem bubliny, a kde není bublina, nemůže nic prasknout. A trh s nemovitostmi je stejně jen lokální záležitost, takže ceny sice klesnout mohou, ale ne v celonárodním měřítku. To všechno nám opakovaně vštěpovali titíž lidé, kteří nás poučují i dnes.

⁶ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 12-13. ISBN 978-80-902831-1-4.

Co se tedy pokazilo? Krize začala výrazným a zcela nečekaným nárůstem počtu nesplacených hypotečních úvěrů, což spustilo řetězovou reakci napříč celým finančním sektorem. Standardní vysvětlení objasnila mechanismus toho, co se stalo, víceméně správně, s prapůvodní příčinou realitního krachu to už je však horší. Mezi roky 1998 až 2006 došlo v Americe i ve světě k nevídanému nárůstu cen nemovitostí. Na některých trzích vylétly ceny i těch nejskromnějších příbytků doslova do stratosféry. To samozřejmě podnítilo masivní výstavbu nových domů a výsledný přebytek na trhu nakonec začal stlačovat ceny zpátky dolů. Ceny nemovitostí začaly zvolna klesat na počátku třetího kvartálu roku 2006. Do té doby lidé, kteří nedokázali splácet hypotéku, svou nemovitost snadno refinancovali nebo jednoduše prodali a ještě na tom vydělali. Tato zadní vrátka se však domácnostem obtěžkaným hypotékou začala ke konci roku 2006 zavírat.⁷

Vzrůst bubliny lze názorně popsat několika grafy. V grafu č. 1 představuje klesající linie míru úspor (pravá stupnice), stoupající linie zobrazuje ceny domů upravené o inflaci.⁸

Graf 1: Míra osobní úspory⁹

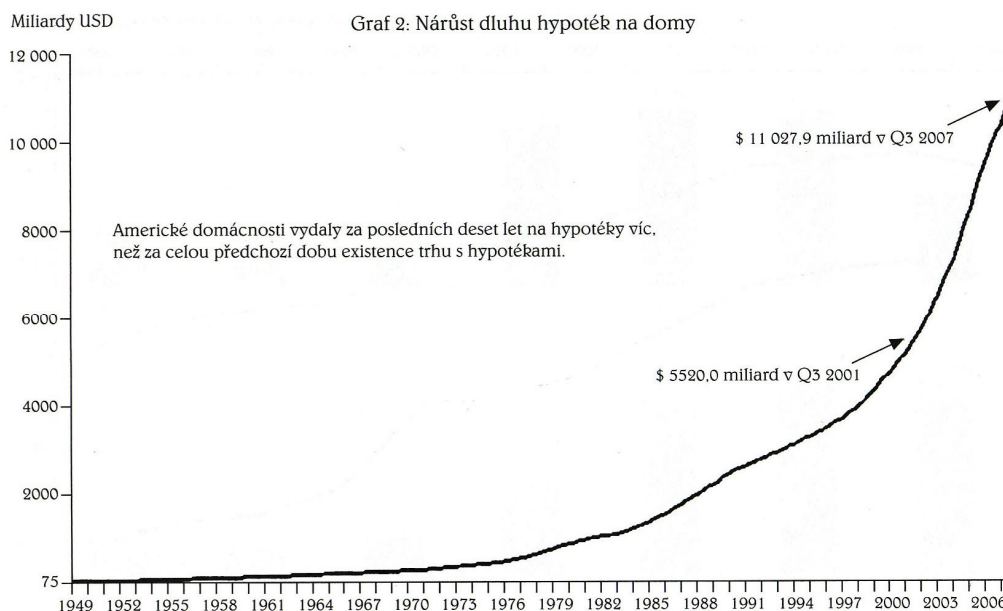
⁷ WOODS, E. T. *Krach : příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2010. s. 29-31. ISBN 978-80-7363-273-1.

⁸ SOROS, G. *Nové paradigma pro finanční trhy, úvěrová krize 2008 a co dál*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2009. s. 80. ISBN 978-80-7021-997-3.

⁹ SOROS, G. *Nové paradigma pro finanční trhy, úvěrová krize 2008 a co dál*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2009. s. 82. ISBN 978-80-7021-997-3.

Graf č. 2 ukazuje bezprecedentní nárůst hypotečních dluhů. V posledních šesti letech přibylo americkým domácnostem více hypotečních dluhů než za celou předchozí dobu existence trhu s hypotékami.¹⁰

Graf 2: Nárůst dluhu hypoték na domy¹¹

Splasknutí realitní bubliny mělo dalekosáhlé důsledky nejen ve světě hypotečních bank a vlastníků nemovitostí. Celý finanční systém vřel až po uši ve specializovaných dluhopisech zvaných MBS (mortgage-based securities). Kdysi to na hypotečním trhu chodilo tak, že klient si vzal hypotéku od místní banky, které pak také posílal měsíční platby. Dnes však místní banky mohou tyto hypotéky přeprodávat na takzvaném sekundárním trhu institucím jako Fannie Mae, na něž také předchází právo přijímat měsíční splátky. Fannie pak nakoupené hypotéky váže dohromady a prodává jako MBS. Když si od ní investor takový dluhopis koupí, získá vlastně podíl na koláči příjmů plynoucích z měsíčních splátek vlastníků nemovitostí. Obecně se mělo za to, že výhodou těchto dluhopisů je diverzifikace rizika. Nebo jinými slovy – protože byly MBS založeny na realitních trzích ze všech koutů USA, byly údajně chráněny proti nenadálému poklesu jednoho či dvou regionů. Takže se dá říci, že hypoteční vajíčka seděla v mnoha různých geografických košících. Ale co kdyby nenadálý pokles utrpěly ceny nemovitostí po celé zemi a zároveň by došlo k nárůstu počtu nesplacených

¹⁰ SOROS, G. *Nové paradigma pro finanční trhy, úvěrová krize 2008 a co dál*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2009. s. 80. ISBN 978-80-7021-997-3.

¹¹ SOROS, G. *Nové paradigma pro finanční trhy, úvěrová krize 2008 a co dál*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2009. s. 83. ISBN 978-80-7021-997-3.

hypotečních úvěrů? V tom případě by se majitelé MBS dostali do pěkných problémů. A to se také koncem roku 2006 skutečně stalo. Jakmile se začaly množit případy nesplacených hypoték a zabavených domů, začal se přítok hypotečních splátek povážlivě tenčít. MBS začaly klesat na hodnotě a s nimi i portfolia jejich vlastníků. V jednom ze skandálů souvisejících s MBS šlo o to, že ratingové agentury, které se živí vyhodnocováním rizikovosti nejrůznějších cenných papírů, udělovaly těmto aktivům velmi vysoká hodnocení, často i AAA. Vlastníci těchto aktiv, kteří se domnívali, že své peníze investují bezpečně a konzervativně, se ve skutečnosti vystavovali značnému riziku.¹²

Stagnace příjmů pracující třídy a přiškrcení spotřeby nízkopříjmových vrstev neboli „dolní části spotřebitelského spektra“ jsou důvodem vážných obav pro ekonomiku, která se za situace stagnujících investic stala stále závislejší na spotřebě jakožto motoru růstu. S klesajícím očekáváním ziskovosti nových investic nashromáždily korporace rozsáhlé zásoby nezrealizovaných výnosů, které podle Pomboyové dosáhly až 500 miliard dolarů a nyní se pohybují kolem 440 miliard dolarů. Celkový objem hotovosti v držení korporací, který „nečinně odpočívá v trezorech“, dosahoval koncem roku 2005 podle údajů časopisu *Barron's* rekordní výše 2 bilionů dolarů.

Pravda je taková, že bez dramatického navýšení investic bude americká ekonomika stagnovat. To je fakt, který mohou rozličné spekulativní bubliny oddalovat a maskovat, ne však zcela přebít. Radikálnímu růstu investic však stojí v cestě nadměrná akumulace kapitálu a nadbytečné výrobní kapacity. Nejpravděpodobnějším vývojem tudíž bude přetrvávající pomalý růst, další zvyšování zadluženosti a hrozba propuknutí finančních krizí. Neexistuje žádný zázračný recept, který by vyspělé kapitalistické ekonomice tíhnoucí k vysoké míře vykořisťování a k ubývání investičních příležitostí (a neschopné zvyšovat čistý objem svého vývozu do zbytku světa) zajistil nepřetržitý rychlý růst – vyjma působení bublin, jimž je nakonec souzeno splasknout. Tragédií americké ekonomiky není přílišná konzumace, ale bezohledná honba za ziskem praktikovaná malou hrstkou na úkor celé společnosti. V poslední instanci se jako jediné řešení nabízí fundamentální revoluční transformace celé společnosti. Taková radikální rekonstrukce v této chvíli samozřejmě není na pořadu dne. Navzdory tomu je právě nyní čas na obnovení třídního boje zdola – nejenom abychom otevřeli cestu pro vznik radikálně nové společnosti, ale abychom bezprostředně chránili zaměstnance postižené

¹² WOODS, E. T. *Krach : příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2010. s. 29-31. ISBN 978-80-7363-273-1.

nejhoršími neduhy té staré. Není pochyb o tom, kde by měl tento zápas začít: pracující třída musí vstát z popela.¹³

2.3 Federální národní hypoteční asociace a Federální společnost v USA

V epicentru dění stály dvě instituce jménem Federální národní hypoteční asociace a Federální společnost pro hypoteční půjčky, alias Fannie Mae a Freddie Mac. Obě tyto gigantické korporace přivedl na svět Kongres a oficiálně se jim říká státem podporované podniky, neboli GSE (government sponsored enterprises). A co že tyto GSE dělají? Fannie a Freddie neposkytují přímo hypoteční úvěry, nýbrž hypotéky kupují od bank na takzvaném sekundárním trhu. Neboli když banka poskytne hypotéku spotřebiteli, může ji obratem ruky prodat Fannie či Freddiemu. Tím okamžikem půjčka zmizí z jejich účetních knih a zodpovědnost měsíčních splátek nese riziko případného nesplacení úvěru. Fannie a Freddie si tyto hypotéky mohou ponechat ve svém portfoliu, často je však vážou do MBS (specializované dluhopisy) a prodávají dál různým investorům. Vraťme se však k bance, která úvěr původně poskytla. Ta má nyní dostatek prostředků, aby se znovu vypravila na hypoteční trh a poskytla nový úvěr novému zájemci. Celý proces zvyšuje obrátky hypotečního trhu a usnadňuje lidem koupi vlastního domu. Umělé přesměrování zdrojů do realitního trhu však zároveň nafukuje ceny nemovitostí. A umělé je proto, že sekundární trh stojí z větší části na speciálních privilegiích, které Fannie a Freddiemu udělil stát. Fannie Mae byla původně založena jako vládní agentura ve 30. letech minulého století, v rámci tzv. New Dealu, a roku 1968 byla privatizována. Freddie vznikl roku 1970 jako její rádoby soukromý konkurent. Přesné postavení obou napůl veřejných, napůl soukromých entit bylo vždy nejednoznačné – těší se zvláštním daňovým a regulačním výjimkám, s jejich akcemi se však volně obchoduje na Newyorské burze cenných papírů (NYSE). Jejich dluhopisy nesou nálepku „státní cenné papíry“ a banky je mohou držet coby nízkoriziková aktiva. Fannie je navíc již léta spojena s Ministerstvem financí úvěrovou linkou ve výši dvě a čtvrt miliardy dolarů. Co je však nejdůležitější, investoři a věřitelé považovali za samozřejmé, že kdyby se Fannie začala potápět, hodila by jí neomezeně dlouhé záchranné lano. Všichni zkrátka předpokládali, že kdyby se něco přihodilo, daňový poplatník GSE vykoupí – a jak dnes již víme, všichni předpokládali správně (v září roku 2008 převzala federální vláda obě agentury do svého „opatrovnictví“). Díky této implicitní garanci mohly obě společnosti celá léta snáze navyšovat kapitál a nabízet

¹³ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 37-38. ISBN 978-80-902831-1-4.

lepší podmínky pro odkup hypoték než jejich konkurence. A přesto Fannie a Freddie byly ještě v 90. letech minulého století na sekundárním hypotečním trhu jen malými hráči, v předvečer svého znárodnění měly prsty v rovné polovině všech stávajících hypoték a přibližně ve třech čtvrtinách těch nových. Fannie a Freddie začaly mezitím roztáčet stále riskantnější dluhopisové obchody. Republikáni v Kongresu vystoupili s požadavkem přísnější regulace a dozoru obou společností. Jejich demokratičtí protivníci se však postavili proti s tím, že pro republikány je napadení GSE jen zástěrkou útoku na „program dostupného bydlení“. Cyničtější pozorovatelé však demokraty podezřívali, že skutečným důvodem jejich nechuti k auditu Fannie je něco trochu jiného – Fannie dlouhá léta řídili prominentní partajníci a korporace byla pro Demokratickou stranu spolehlivým zdrojem volebních příspěvků. Podle kritiků byla Fannie Mae takovým demokratickým spojitelným prasátkem. Clintonův bývalý ředitel rozpočtu Franklin Raines si za své krátké působení ve funkci ředitele Fannie Mae přišel na kulatou sumičku ve výši 100 milionů dolarů. Nejrozumnější by samozřejmě bylo Fannie a Freddie úplně zavřít a nechat hypoteční trh fungovat na racionální, nepolitické bázi, ale i přísnější regulace obou entit byla samozřejmě lepší než nic, zvláště když za ně ručil daňový poplatník. Nešlo přece o čistě soukromé firmy, které by musely případné ztráty ze zbytečně rizikových obchodů utratit ze svého. Demokraté však přes tato podobná varování dál chránili Fannie před nežádoucí regulací a republikáni nakonec svou kampaň vzdali.¹⁴

2.4 Plán na záchranu Wall Street

Bývalý americký ministr financí Henry Paulson v březnu 2007 prohlásil: „Světová ekonomika je nejsilnější, jako ji pamatuji za celou svou kariéru.“ „Naše finanční instituce jsou silné“, dodal v březnu 2008. „Naše banky jsou silné. A takové zůstanou ještě mnoho, mnoho let.“ Šéf rezervního systému Ben Bernanke zastával tentýž názor. V květnu 2007, kdy realitní kolaps začal stahovat ke dnu i zbytek ekonomiky, sebedůvěrně oznámil: „Nepředpokládáme výraznější rozšíření potíží na trhu nestandardních hypoték do ostatních sektorů hospodářství, ani do finančního systému.“ K výraznějšímu rozšíření však došlo. V polovině března 2008 se ocitla na pokraji bankrotu investiční banka Bear Stearns. Místo aby ji Fed nechal zkrachovat, vložil se do hry a zachránil ji tím, že poskytl „úvěr“ komerční bance JP Morgan výměnou za bezcenné MBS ohroženého investičního obra. Fed, bez svolení Kongresu, Bear Stearns

¹⁴ WOODS, E. T. *Krach : příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2010. s. 31-35. ISBN 978-80-7363-273-1.

vlastně odkoupil a obratem daroval Morganům. Proč? Prý kvůli „systémovému riziku“, které případný zánik Bear Stearns údajně představoval. Vskutku dojemná starost na to, jak „silná“ tehdy naše ekonomika byla.¹⁵

¹⁵ WOODS, E. T. *Krach : příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2010. s. 57. ISBN 978-80-7363-273-1.

3 Dopady finanční krize na celosvětovou ekonomiku

Světovou ekonomiku chápeme jako ekonomicko-technickou kategorii, jako systém tvořený propojením národních hospodářství jednotlivých států nebo jejich skupin, který jako celek ovlivňuje proces fungování a růstu svých jednotlivých částí. Jejím základem je mezinárodní dělba práce, formálně vyjádřená v mezinárodním obchodu, mezinárodním pohybu výrobních faktorů a v mezinárodních finančních tocích.¹⁶

Finální stádium bubliny je známé jako krach a panika a je pro ně typický rychlý výprodej aktiv v rámci „úprku ke kvalitě“ (tj. k likviditě). Králem se znovu stává hotovost. První krach, jenž otrásl trhem, se odehrál v červnu 2007, když zkolabovaly dva hedgeové fondy investiční banky Bear Stearns, které dohromady držely téměř 10 miliard v cenných papírech krytých hypotékami. Jeden ztratil 90 % své hodnoty a druhý zbankrotoval úplně. Když vyšlo najevo, že tyto hedgeové fondy nebyly schopné odhadnout skutečnou hodnotu svých aktiv, musely četné banky v Evropě, Asii i ve Spojených státech přiznat svou exponovanost vůči toxickým substandardním hypotečním úvěrům. S tím jak se finančními institucemi šířil strach, postihla finanční svět hluboká kreditní krize, když si jednotlivé finanční instituce nebyly jisté, kolik toxických finančních aktiv mají ve svém držení jejich partneři, Pronikání kreditní krize na trh s cennými papíry připravilo strukturální investiční divize hypotečních bank o hlavní zdroj finanční hotovosti. To vzbudilo obavy v souvislosti s vysokým rizikem, ve kterém se ocitly některé velké banky v důsledku jimi uzavřených dohod o směně úvěrového selhání. Klíčovou událostí byly krach, následná vládní pomoc a znárodnění britské hypoteční banky Northern Rock, která se v září 2007 stala první britskou bankou za více než století, již postihl útok střadatelů, kteří stáli fronty, aby si vybrali úspory ze svých účtů. Američtí pojišťovatelé dluhopisů rovněž začali krachovat – což byl pro kapitál obzvlášť hrozivý vývoj – v důsledku pojistek uzavřených na dohody o směně úvěrového selhání vztahující se na hypotékami kryté cenné papíry. 19. ledna 2008 *Wall Street Journal* otevřeně přiznal, že se finanční systém nachází ve „stádiu paniky“ se zjevným odkazem na Kindlebergerovo schéma z knihy *Mánie, paniky a krach*. Jak hluboké bude nakonec ekonomické zpomalení, je stále ještě nejasné. Finanční analytici naznačují, že se ceny nemovitostí budou muset průměrně propadnout o zhruba 20-30

¹⁶ VLČEK, J. et al. *Ekonomie a ekonomika*. 3. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2005. s. 510. ISBN 80-7375-103-X.

procent a v některých regionech ještě hlouběji, než opětovně srovnají krok s ostatními historickými trendy.¹⁷

3.1 Dopady krize do podnikové ekonomiky

Když se vrátíme k velké ekonomické krizi s let 1929-1933 (nazývané také velká hospodářská deprese), je zde vidět několik poměrně podstatných momentů. Tak především samotný slavný burzovní krach v roce 1929 měl pouze a jenom symbolický význam. Stejně symbolický jako synchronizovaný pád všech významných burz na podzim roku 2008. Tehdy stejně jako nyní se totiž podstatné děje odehrály před tím, než se stres projevil na trzích. V obou případech platí, že poklesy trhů byly dramatické, jenže samy o sobě nemusely poškodit reálnou ekonomiku – v první vlně se týkaly investorů, vlastníků akcií. Ovšem jak v roce 1929, tak i v roce 2008 se přenesly velmi rychle do finanční ekonomiky, v prvním případě zprostředkovaně přes nedůvěru klientů, kteří začali houfně vybírat hotovost, a tím podlomili celý sektor, vyvolali totiž řetězový pád bank, kterým se zoufale nedostávalo disponibilních prostředků. Federální rezervní systém nedodal potřebnou likviditu a neštěstí se následně rozšířilo na celou americkou ekonomiku. Sociální dopady velké hospodářské krize byly ve vyspělých zemích nesrovnatelně tvrdší než to, co zatím zažíváme v našich časech. V letech 1932-1933 nemělo například 28 % Američanů žádný oficiální příjem a počet nezaměstnaných lidí v tehdejší zhruba patnáctimilionovém Československu překročil milion. V květnu 2009 však byly zveřejněny odhady, podle nichž počet lidí, kteří v důsledku krize přijdou o práci (tedy „nově“ nezaměstnaných), dosáhne padesáti milionů s tím, že nejrychlejší tempo zániku pracovních míst bude až v samotném konci krize, tedy v době, kdy se začne hlásit oživení.¹⁸

3.2 Podnik v časech krize

Současná globální ekonomická krize přináší pro podnikovou sféru mnoho poučení a podmětů do příští doby, tím hlavním však možná je zcela nový pohled na oblast, která jinak patří k tradičním oborům firemního managementu, totiž na oblast hodnocení rizik. Je to naprosto logické. Dnešní vedoucí pracovník v pozici, kde rozhoduje o reálných ekonomických krocích společnosti, musí fungovat v prostředí,

¹⁷ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 98-99. ISBN 978-80-902831-1-4.

¹⁸ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 36-37. ISBN 978-80-247-3136-0.

jehož proměnlivost je mnohonásobně vyšší než kdykoli jindy v minulosti. Tím se zvyšuje význam pojmů „riziko“ a „nejistota“ v hospodářském životě, myšleno v běžném hospodářském životě. To se promítá nejvýrazněji do otázek oceňování firem, do oblasti hodnocení investičních rizik, ale také – a to je asi největší novinka – do naprosto standardního běžného finančního řízení společnosti. Pochopitelně v běžném i vyhroceném ekonomickém prostředí se podnik utkává s velkým množstvím rizik, a to prakticky každodenně, v každém jednotlivém obchodním případě. Z nepřeberného množství různorodých rizik nás nyní budou zajímat pouze některá, totiž ta, jejichž charakter je buď novějšího data, nebo jejichž váha se v posledních letech výrazně zvýšila. Obecně rozeznáváme rizika systematická a rizika jedinečná.¹⁹

3.3 Reálná ekonomika

„První pravidlo centrálního bankovníctví“, napsal nedávno ekonom James K. Galbraith, zní: *„Když jde loď ke dnu, centrální bankéři musí pumpovat do systému peníze o sto šest.“* V reakci na finanční krizi o rozsahu, který jsme neviděli od Velké hospodářské krize, Federální rezervní banka a další centrální banky, podporované svými ministerstvy financí, pumpují do systému peníze, co jim síly stačí, už déle než rok. Počínaje červencem 2007, kdy pád dvou hedgeových fondů investiční banky Bear Stearns, které masivně spekulovali s cennými papíry krytými hypotékami, signalizoval začátek rozsáhlé kreditní krize, uvolňovaly Federální rezervní banka a ministerstvo financí veškerá stavidla, zatímco finančnictví šlo ke dnu. Zahltili finanční sektor stovkami miliard dolarů a slíbili do něj v případě nutnosti napumpovat další biliony, když jednaly v takovém rozsahu a s takovou škálou nástrojů, které nemají obdobu. Dramatické události kulminovaly večer 18. září 2008, kdy předseda Federální rezervní rady Ben Bernanke a ministr financí Henry Paulson společně předstoupily před Kongres, aby ohromeným zákonodárcům slovy senátora Christophera Dodda sdělili, „že nás dělí jen několik dní od totálního zhroucení našeho finančního systému se všemi myslitelnými dopady doma i po celém světě“. Bezprostředně po tomto prohlášení byl představen Paulsonův plán na záchranu finančního systému za 700 miliard dolarů, v jehož rámci měly být vládní zdroje použity na odkoupení prakticky bezcenných aktiv krytých hypotékami (takzvaného „toxického odpadu“) v držení finančních institucí. Projevy všeobecného lidového rozhořčení a nesouhlasu v reakci na návrh amerického

¹⁹ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 56. ISBN 978-80-247-3136-0.

ministerstva financí vedly k neočekávané vzpouře na půdě Sněmovny reprezentantů, která záchranný plán odmítla. Během několika málo dnů byl však Paulsonův původní plán (s několika drobnými úpravami, které měly poskytnout členům sněmovny manévrovací prostor pro změnu názoru) v Kongresu schválen. Jakmile byl však záchranný plán přijat a jakmile aktérům globálních finančních trhů začala docházet závažnost situace, začala se po celém světě šířit finanční panika provázená strmým propadem hodnoty akciových podílů. Federální rezervní banka reagovala tím, že ekonomiku doslova zahltila penězi, přičemž vydala prohlášení, v němž dala najevo, že je připravená stát se pro celý trh s cennými papíry (krátkodobé dluhové závazky korporací) instancí poslední pomoci, a to potencionálně až do výše 1,3 bilionu dolarů.²⁰

Nicméně i přes pokus napumpovat do systému peníze, a vzkřísit tak elementární funkce kreditního trhu, se ekonomika ocitla v pasti likvidity, která se projevovala hromaděním hotovosti a neochotou poskytovat mezibankovní půjčky, na které se v protikladu k pouhému držení peněz pohlíželo jako na příliš rizikové. Past likvidity hrozí, když se nominální úrokové míry začnou přibližovat nule. Obvyklý měnový nástroj v podobě snižování úrokové míry ztrácí svou efektivitu kvůli nemožnosti stlačit úrokovou míru pod nulu. Za této situace je ekonomika ochromena tím, co Keynes označil jako „tendenci k hromadění“ hotovosti nebo jiných hotovostních aktiv, jako jsou například vládní dluhopisy. Obavy s budoucností v souvislosti s prohlubující se krizí vedly k tomu, že banky a další hráči na trzích hledali jistotu hotovosti, takže jakkoliv Fed pumpoval do ekonomiky peníze, ty nebyly s to uvolnit zamrzlý trh s úvěry. Úprk k likviditě, který se částečně odrážel v nebyvalém zájmu o státní procenta, stlačil úrokové míry uvalené na dluhopisy na zlomek jednoho procenta, tj. do teritoria hluboké pasti likvidity. V konfrontaci se zamrznutím kreditního trhu, které časopis *Business Week* označil jako „finanční dobu ledovou“, zodpovědné finanční instituce Spojených států a Velké Británie, následované všemi zeměmi sdruženými v organizaci G-7, oznámily svůj záměr skupovat v rámci jakéhosi druhu částečného znárodnění vlastnické podíly ve velkých bankách za účelem přímých kapitálových injekcí neboli jejich rekapitalizace. Mezitím posílily pojištění vkladů. Ve Spojených státech vláda nabídla garance ve výši 1,5 bilionu dolarů za nové nadřízené úvěry poskytnuté bankami. „Po sečtení všech položek,“ napsal deník *New York Times* 15. října 2008, tedy jen měsíc poté, co pád investiční banky Lehman Brothers spustil finanční krizi, „by se potencionální náklady posledního vládního záchranného balíčku mohly vyšplhat až na

²⁰ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 111-112. ISBN 978-80-902831-1-4.

2,25 bilionu dolarů, tedy na trojnásobek původního záchranného plánu ve výši 700 miliard dolarů, který se soustřeďoval na odkup toxických aktiv bank.“ Jen o pár dní později ale tytéž noviny zkorigovaly své celkové odhady vládní pomoci, když uvedly: „Náklady vynaložené na vše od záchranného lana podaného hypotečním bankám Fannie Mae a Freddie Mac, jakož i wallstreetské investiční bance Bear Stearns a pojišťovací společnosti American International Group, přes finanční záchranný plán schválený Kongresem až po záruky zabránit kolapsu vybraných finančních trhů (jako je trh s cennými papíry) by se teoreticky mohly vyšplhat velmi vysoko: až na odhadovaných 5,1 bilionu dolarů.²¹

Navzdory tomu všemu se finanční imploze dál rozšiřuje a prohlubuje, zatímco hluboké koncentrace v „reálné ekonomice“ jsou všudypřítomné. Největší američtí výrobci automobilů čelí vážným ekonomickým potížím, a to dokonce i poté, co se Washington v září 2008 zavázal poskytnout tomuto odvětví zvýhodněné úvěry ve výši 25 miliard dolarů. Výstavba rodinných domů klesla na šestadvacetileté minimum. Spotřebu podle všeho čeká rekordní pokles. Pracovní místa překotně mizí. S ohledem na prudkost finančního a ekonomického otřesu se mezi těmi, kdo se nacházejí v centru korporátního světa, nyní šíří značné obavy, že dokonce i když se finanční implozi podaří stabilizovat natolik, aby umožnila náležité rozmotání a urovnání mnohonásobných insolvencí, tak jak to povede k dlouhotrvající stagnaci toho typu, jaká zasáhla Japonsko v 90. letech, nebo dokonce k nové Velké hospodářské krizi.²²

3.4 Záchrana bank v USA

Plán ministra Geithnera, z roku 2009, jak pomoci bankám zbavit se nekvalitních aktiv, které je díky současné krizi jen obtížné ocenit, stojí na snaze poskytnout obří subvence všem soukromým investorům, kteří o tato aktiva projeví zájem, čímž by se měl trh s těmito cennými papíry znovu rozhybat. V hledáčku ministerstva financí jsou přitom jak půjčky, které banky drží přímo ve svých knihách, tak cenné papíry, které jsou kryty širokým spektrem nekvalitních úvěrů. Za účelem zbavit banky těchto aktiv, tak bude roku 2009 vytvořen soukromo-veřejný investiční program (Public Private Investment Program - PPIP) ve kterém budou koncentrovány jak soukromé, tak vládní prostředky, jejichž objem bude navíc znásoben pomocí pákového efektu, který zajistí Federální pojišťovna vkladů (FDIC) a americká centrální banka (Fed). Za použití

²¹ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 112-113. ISBN 978-80-902831-1-4.

²² FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. s. 113-114. ISBN 978-80-902831-1-4.

pákového efektu, vládních prostředků v objemu 75 až 100 miliard dolarů a soukromých zdrojů, by pak PPIP mohl generovat kupní sílu v objemu 500 miliard dolarů, přičemž jak uvedlo americké ministerstvo financí, jeho celkový objem může být rozšířen až na 1 bilion dolarů. Tyto zdroje pak budou využity k odkupům problémových půjček a problémových cenných papírů. V případě, že banka bude chtít prodat balík půjček v nominální hodnotě 100 mil. dolarů, FDIC uskuteční aukci tohoto balíku, který prodá za nejvyšší nabízenou cenu. Pokud bude tato cena například 84 mil. dolarů, za šest sedmin z tohoto balíku (72 miliard dolarů) se zaručí FDIC a o zbylých 12 miliard dolarů se podělí rovným dílem soukromý investor a ministerstvo financí. Soukromý kapitál obsažený v této transakci tak bude dosahovat pouhých 6 mil. dolarů (7 % z celku), což je zároveň maximální možná ztráta, kterou může soukromý investor realizovat. V případě, že cena těchto aktiv bude stoupat, dočká se soukromý investor vysokého zisku díky pákovému efektu. Pokud však cena balíku těchto aktiv bude dále klesat, zodpovědnost za ztrátu prvních 6 mil. nese soukromý investor a zodpovědnost za zbytek již přechází prostřednictvím Ministerstva financí a FDIC plně na amerického daňového poplatníka. Podobný přístup ministerstvo zaujalo i k tzv. „toxickým“ cenným papírům, kterými jsou zejména cenné papíry kryté hypotékami (mortgage-backed securities, MBS). Ty by měli rovněž vykupovat soukromí investoři, přičemž každý jejich dolar bude doplněn jedním dolarem od ministerstva financí a jedním až dvěma půjčenými dolary od Fedu. Plán ministra financí Geithnera jednoduše nabízí až příliš otazníků na to, aby byl přijat tak optimisticky, jako tomu bylo v den jeho vyhlášení. Jedno je však jisté. V případě, že se banky skutečně začnou těchto aktiv zbavovat, riziko spojené s jejich držbou ze společnosti nevymizí. Bude pouze rozptýleno a nespravedlivě uvaleno na daňové poplatníky. To bude mít samozřejmě i ekonomický dopad, když neefektivní alokace zdrojů a jejich transformace do špatných investic povede pouze k natáhnutí ekonomické krize v čase a k relativně dlouhému období velmi nízkého hospodářského růstu.²³

3.5 Světové bankovníctví

Celé bankovníctví po úvěrové krizi už není klidné, jak bývalo. Nestabilní prostředí, které krize rozpoutala, se mění každý den a banky musejí být připravené na hrozící rizika. Zatímco desítky let patřilo bankovníctví mezi bezpečné přístavy pro

²³ BRYCHTA, J. *Záchrana bank v USA a špatné zprávy pro daňového poplatníka* [online]. 2009 [cit. 1. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/214667-zachrana-bank-v-usa-a-spatne-zpravy-pro-danoveho-poplatnika/>>.

peníze a zvláště renomované banky se těšily vážnosti a oblibě, situace se změnila a banky čelí souvisle se měnícím ekonomickému prostředí. Tak neklidné bankovní vody přitom do loňského roku byly pro banky neznámé. Idol silné a zavedené banky s deseti či staletou tradicí, která je synonymem nedobytného trezoru, padl. Jména jako Citigroup (USA), Société Générale (Francie), Northern Rock (UK), UBS (Švýcarsko), Merrill Lynch (USA), IndyMac (USA), Columbian Bank of Topeka (USA) obletěla celý svět, když se nejen klienti těchto bank dozvídali nepříjemné zprávy o špatných a rizikových úvěrech, neprůhledném hospodaření či „ztracených“ dokumentech nebo chybných investicích. Ztratit důvěru je snadné a rychlé, získat ji však velmi těžké. Krize ukázala, že ani staletá historie banky neuchrání její klienty před špatnými rozhodnutími managementu nebo chybnými investicemi. Vážná pochybení při poskytování úvěrů na trhu amerických hypoték způsobila v bankovníctví značné napětí, které se dotklo bank na celém světě. Následky přitom byly bolestné. Jakmile se zvýšily úrokové sazby a ceny nemovitostí v USA poklesly, dlužníci přestali splácet své závazky, protože nebyli schopni finančně zvládnout výrazně vyšší měsíční splátky. Ceny akcií finančních institucí stojící na základech s nekvalitními hypotékami šly okamžitě dolů. Přirozeným důsledkem je ochabnutí zájmu o akcie, což se projevilo globálně. Jen co se medializovaly problémy na hypotéčním trhu, začínají se projevovat další potíže. Opět ve Spojených státech vztyčují odborníci varovné prsty nad rizikem z nesplacení kreditních karet a spotřebitelských finančních závazků. Běžný Američan je zvyklý mít několik kreditek, protože vzhledem k vysoké konkurenci na tamním trhu se finanční instituce téměř vtírají, aby byla použita jejich karta. Jenže vyšší inflace i zvyšující se ceny v USA působí problémy do té doby vcelku rezistentním spotřebitelům. Neučiní-li banky dostatečná bezpečná opatření, je otázkou času, kdy se boom se špatnými úvěry dostane z pole hypoték i do kreditních karet.²⁴

3.6 Automobilový průmysl

Současná krize znamená pohromu nejen pro finanční sektor. Výsledky prodeje automobilů ukazují, jak obrovský vliv má řádící finanční krize na současnou náladu spotřebitelů. Problémy s nízkou poptávkou postihly nejvíce USA a západní Evropu. Americký Ford v září 2008 prodal o 34 % méně automobilů, Chrysler o 33 %. Třetí velká americká automobilka General Motors skončila relativně dobře s poklesem o 16 %. Prodeje v USA velmi oblíbené Toyoty poklesly meziročně o 32 %. Honda prodala

²⁴ DVOŘÁK, J. *Jakým směrem půjde bankovníctví?* [online]. 2008 [cit. 1. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/jakym-smerem-pujde-bankovnictvi/>>.

méně o 24 %. Největší propad z japonských automobilek zaznamenal Nissan, který prodal o 37 % méně automobilů v porovnání s měsícem září roku 2007. Zajímavé je, že v srpnu stál na záviděníhodném prvním místě mezi automobilkami s největším meziročním přírůstkem 13,6 %. Německé BMW prodalo o 30 % méně a ještě hůř dopadlo Porsche s poklesem 45 %. Celkový prodej nových automobilů v USA roku 2008 spadl o 26 % oproti září 2007. Krizí zmítaná Anglie zaznamenala také velký pokles prodeje v září o 21 %. Výsledky byly velmi znepokojivé a analytici viděli hlavní příčinu ve stále trvající finanční krizi, která se začala přenášet i do jiných oblastí, než je finanční sektor. Američtí spotřebitelé se nechtěli za dané nejisté situace pouštět do velkých nákupů, nemluvě o vzrůstající neochotě zajít při financování vozu k vlastnímu zadlužení. Na druhé straně docházelo ke stále většímu zpříšňování podmínek bonity k získání půjček. Výrobci na slabou poptávku reagovali velkými slevami a nabídkou poprodejních výhod a služeb, na které dříve mohli dosáhnout většinou pouze zaměstnanci. Přesto ani tyto akce nedokázaly poptávku uspokojivě oživit. Velká americká trojka Ford, Chrysler, General Motors očekávala, že celé druhé pololetí roku 2008 bude mnohem horší než první pololetí. Všechny tři velké americké automobilky počítaly s propouštěním zaměstnanců a uzavřením několika továren. Některé informace naznačovaly, že Chrysler dokonce uvažuje o fúzi s GM, čímž by vznikl bezkonkurenčně největší automobilový koncern na světě. Rozhodnutí se očekávalo v průběhu října roku 2008. Ford plánoval do konce roku 2008 omezit výrobu o 50 000 automobilů. Dále se pokoušel prodat až třetinu svého podílu v Mazdě, jejíž akcie zaznamenaly pád za poslední rok o 48 %. Se zpožděním se američtí výrobci snažili reagovat na měnící se požadavky ze strany spotřebitelů. Američané začínají stále více preferovat menší vozy s nízkou spotřebou. Omezením výroby a úsporných opatření se nevyhnuly ani evropské automobilky jako Opel, BMW a evropské zastoupení Fordu v Německu. Naopak Audi, Volkswagen a Porsche v roce 2008 s omezením výroby prozatím nepočítaly.²⁵

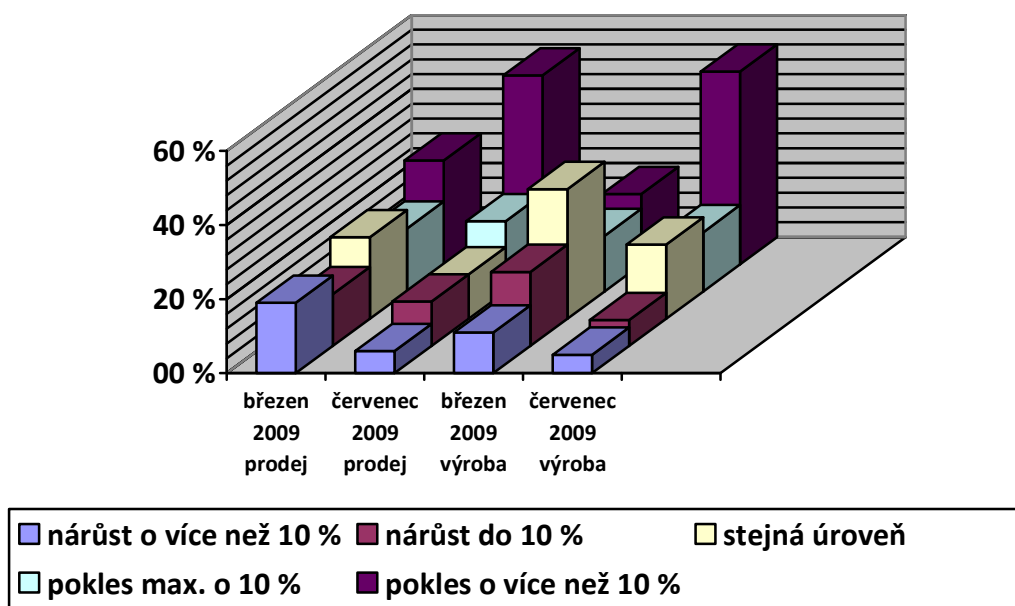
²⁵ MIKESKA, M. *Automobilový průmysl vs. finanční krize* [online]. 2008 [cit. 3. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.investujeme.cz/clanky/automobilovy-prumysl-vs.-financi-krize/>>.

4 Dopady finanční krize na Českou republiku

Oproti obecně zažitě představě, že „krize dopadla na celou ekonomiku“, bylo vnímání samotného pocitu krize v českých podnicích velmi rozličné. Můžeme přitom najít několik zákonitostí jak v čase, tak i v samotném postoji firem k vlastním potencionálním nebo skutečným obtížím. Je vidět, že pozdější hodnocení situace je výrazně depresivnější než hodnocení březnové. Pravděpodobně se zde projevil fakt, že manažeři mívají ve vztahu k vlastní společnosti (potažmo k vlastní práci, tedy k úrovni vedení firmy) tendenci být neoprávněně optimističtí. Můžeme proto postavit tezi, že ještě v březnu 2009 mnoho českých manažerů krizi podceňovalo, a to i přes fakt, že již začátkem roku 2009 vykazoval průmysl statisticky pokles o více než 20 % ve všech podstatných faktorech, v mnoha ohledech byl přitom propad ještě podstatně vyšší a dosahoval i hodnot kolem 50 % v meziročním srovnání. To značí, že realita dávala velmi dostatečně najevo, jakým způsobem se deprese projevuje v celém odvětví. U hodnot o poklesu nebo růstu prodeje došlo k reálnému a prudkému zhoršení situace mezi březnem a červencem 2009. Pokud totiž ještě v březnu 2009 bylo možné tvrdit, že na jednotlivé české podniky opravdu dopadla krize různým způsobem, a že různorodost vlivu ekonomických problémů na konkrétní firmy byla zjevně podstatně vyšší, než se obecně přepokládalo, červenec v tomto směru znamenal kvalitativní změnu a nepoměrně větší plošnost faktických dopadů krize na celý sektor. Velmi výrazně je vidět rozdíl v tom, jak se v současnosti a v blízké budoucnosti budou vyvíjet prodeje dotazovaných společností. Pokles o více než 10 % hlásilo v březnu 28 % dotázaných, pokles do desetiny dřívějšího stavu 17 %, ale skoro pětina společností naopak stále ještě evidovala růst svých prodejů o desetinu či více. V té době se tedy ukazovalo ještě výrazněji než dříve, že krize měla v první části roku 2009 dva významné znaky. Prvním byl její strukturální charakter, totiž fakt, že některé odbory postihla dramaticky více nežli jiné. Tento prvek se v dalším období vytrácel, neboť s prohlubováním krize se propad produkce začal šířit daleko plošněji. Jako zcela mimořádný znak se ale ukázal fakt, že krize finanční, vtělená z pohledu průmyslu do nízké ochoty bank úvěrovat další produkci a provoz podniků, zasáhla konkrétní firmy s neobyčejnou rozdílností, a to v přímé úměře k jejich závislosti na cizích zdrojích, čili k jejich připravenosti na potíže a kvalitě dřívějšího hodnocení rizik. Pokud vezmeme data o prodejech společností v březnu a následně červenci 2009, je vidět zřetelný rozdíl v tom, jak se krize prohloubila a postihla v plném důsledku další odvětví. Všimněme si především, že

v březnu o poklesu větším než 10 % hovořilo 28 % společností, ale v červenci to již bylo celých 51 %, což je nesporně zcela zásadní nárůst. Ještě reprezentativnější je pak srovnání jakéhokoliv poklesu produkce – v březnu se týkal stále ještě pouhých 45 % společností, v červenci však již 70 %. Nicméně na straně druhé byl úbytek těch společností, které na krizi profitovaly růstem své výroby, poněkud menší. Oproti 34 % firem, které v březnu stále ještě ve srovnání s pomocí prodeje rostly, se v červenci vyprofilovalo 18 % podniků, které přes fakt celkového zmaru zvyšovaly svoje prodeje. Prodeje pochopitelně mohou být do značné míry ovlivněny využitím zboží ze skladů nebo naopak (v horším případě) výrobou na sklad danou setrvačností řídicích činností či (v lepším případě) charakterem produkce, když může být levnější „dovyrobít“ než utlumit procesy ihned, jak to ukáže tržní prostředí. Takže tato čísla se z různých důvodů nemusejí nijak výrazně potkávat s výsledky výroby.²⁶

Graf 3: Prodej a výroba českých podniků v měsících březen a červen roku 2009²⁷

Z dat je jasně vidět, že během zhruba 5 měsíců došlo k velkému poklesu jak prodeje, tak i výroby. Z toho vyplývá, že české podniky jenom pomalu a neochotně utlumovaly svou reálnou výrobu, pouze jen zvolna ji přizpůsobovaly reálné situaci.

²⁶ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 163-166. ISBN 978-80-247-3136-0.

²⁷ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 164-166. ISBN 978-80-247-3136-0.

4.1 Dopady na českou ekonomiku

V této kapitole je znázorněn dopad na českou ekonomiku z pohledu občanů České republiky. Je zajímavé podívat se i na pohled občanů, ne jen na pohled ekonomů. Je zde vidět patrný rozchod s údaji uváděnými ekonomy o dopadech finanční krize a údaji uvedenými občany, jak hodnotí dopady krize oni. Ukazuje to dotazníkové šetření „Finanční krize očima české veřejnosti – leden 2011“, realizátorem byl Sociologický ústav AV ČR.

Tab. 1: Vývoj ekonomické situace v ČR a materiálních životních podmínek domácností v uplynulém roce²⁸

	1) ekonomická situace ČR		2) materiální životní podmínky domácností	
	2009	2010	2009	2010
velmi se zlepšila/y	0	0	1	1
trochu se zlepšila/y	3	11	13	12
nezměnila/y se	20	34	47	53
trochu se zhoršila/y	43	38	27	26
velmi se zhoršila/y	32	14	11	6
neví	2	3	1	2
+/-	3/75	11/52	14/38	13/32

Pozn.: Sloupcová procenta.

- 1) Otázka: „Myslíte si, že během roku 2009 se ekonomická situace v ČR velmi zlepšila, trochu se zlepšila, nezměnila se, trochu se zhoršila, velmi se zhoršila?“
- 2) Otázka: „Myslíte si, že během roku 2009 se materiální životní podmínky Vaší domácnosti velmi zlepšily, trochu se zlepšily, nezměnily se, trochu se zhoršily, velmi se zhoršily?“

Jak ukazují výsledky výzkumu zachycené v tabulce 1, nadpoloviční většina (52 %) občanů soudí, že se ekonomická situace ČR v roce 2010 zhoršila, podle 14 % se dokonce zhoršila „velmi“. Třetina (34 %) dotázaných se přiklonila k možnosti, že se ekonomická situace ČR v roce 2010 nezměnila. Mínění, že v loňském roce došlo ke zlepšení ekonomické situace, se objevilo u 11 % oslovených. Přes poměrně výrazný převis výroku o zhoršení ekonomické situace je tento výsledek výrazně lepší než v roce 2009, kdy o zhoršení v tomto ohledu mluvilo 75 % respondentů. U materiálních životních podmínek domácnosti bylo nejčastější odpovědí to, že se během roku 2010 nezměnily, což uvedla více než polovina (53 %) respondentů, ovšem podíl dotázaných, kteří i zde konstatovali zhoršení, byl poměrně vysoký a dosahoval téměř jedné třetiny (32 %). Zlepšení materiálních životních podmínek za rok 2010 podle svých slov

²⁸ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. s. 1.

zaznamenalo 13 % oslovených občanů. Také v tomto případě došlo v porovnání s rokem 2009 k určitému zlepšení, byť pouze mírnému, když podíl respondentů deklarujících zhoršení zaznamenal meziročně pokles o 6 %. V hodnocení změny ekonomické situace za rok 2010 se z hlediska sociodemografických a jiných třídicích znaků statisticky významné rozdíly téměř neobjevily. Pouze mezi dotázanými s dobrou životní úrovní bylo toto hodnocení poněkud příznivější a z hlediska politické orientace též mezi stoupenci ODS nebo TOP 09. Relativně příznivěji pak změnu ekonomické situace ČR v roce 2010 vidí ti, kterým se podle jejich vlastního vyjádření v loňském roce zlepšily materiální životní podmínky. V případě změny materiálních životních podmínek v roce 2010 zlepšení častěji konstatovali lidé ve věku 20 až 29 let a obecně dotázaní s dobrou životní úrovní. Zhoršení se ve zvýšené míře objevovalo mezi nezaměstnanými a respondenty se špatnou životní úrovní.²⁹

Tab. 2: Negativní vliv krize na domácnost, pracoviště a ekonomiku ČR³⁰

	3) domácnost		pracoviště		ekonomiku ČR	
	12/2009	1/2011	12/2009	1/2011	12/2009	1/2011
neovlivnila	32	38	26	30	4	7
ovlivnila jen mírně	42	40	36	37	15	23
ovlivnila silně	23	18	32	28	75	63
neví	3	4	6	5	6	7

Pozn.: Sloupcová procenta, údaje týkající se pracoviště bez odpovědí „netýká se, není ekonomicky aktivní“.

3) Otázka: „Ovlivnila nebo neovlivnila podle Vašeho názoru finanční krize negativně: a) Vás a Vaši domácnost, b) Vaše pracoviště, c) českou ekonomiku?“

Z výsledků šetření jednoznačně vyplývá (viz tabulka 2), že zdaleka nejčastěji, a to v naprosté většině „silně“, podle mínění občanů finanční krize ovlivnila ekonomiku ČR jako celek. Silný vliv v tomto případě uvedly necelé dvě třetiny respondentů, dalších 23 % pak konstatovalo, že krize českou ekonomiku ovlivnila jen mírně. To, že krize na českou ekonomiku vliv neměla, soudí pouze sedm dotázaných ze sta. Také v případě pracoviště a domácnosti převažují výroky značící jejich negativní ovlivnění finanční krizí, i když v těchto případech šlo ve větší míře o „mírný“ dopad, který u pracovišť mírně a u domácností pak výrazněji převážil nad dopadem „silným“. Přesto u pracovišť dvě třetiny (65 %) respondentů a u domácností pak téměř tři pětiny (58 %) konstatovaly nějaký negativní vliv. V porovnání s výsledky u odpovědí na stejnou

²⁹ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. s. 1-2.

³⁰ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. s. 2.

otázku z šetření uskutečněného v prosinci 2009 přitom vyplývá, že deklarovaný dopad krize ve všech položkách je dnes o trochu slabší, než tehdy, i když zaznamenané posuny nejsou příliš výrazné. Analýza podle sociodemografických a jiných třídících hledisek ukázala, že negativní vliv krize na vlastní domácnost méně často uváděli absolventi vysokých škol, vysoce kvalifikovaní odborníci nebo vedoucí pracovníci, respondenti s dobrou životní úrovní a ti, kterým se v roce 2010 zlepšily nebo nezměnily jejich materiální životní podmínky. Naopak silný negativní vliv se vyskytoval častěji u respondentů ve věku 30 až 44 let, lidí se základním vzděláním, nezaměstnaných, nekvalifikovaných dělníků, dotázaných se špatnou životní úrovní a těch, kterým se v loňském roce zhoršily materiální životní podmínky domácnosti. Respondenti, kteří zaznamenali negativní dopady finanční krize na svoji domácnost, byli dále dotázáni formou otevřené otázky, na niž mohli uvést dvě různé odpovědi, na to, o jaké dopady konkrétně šlo. Dotázaní v této souvislosti nejčastěji zmiňovali snižování nebo zmrazení mezd, nízké příjmy, nedostatek peněz, špatnou finanční situaci domácnosti nebo pokles životní úrovně (69 %), zdražování, respektive vzestup životních nákladů (41 %), nezaměstnanost či propouštění z práce (27 %) a v menší míře i zhoršení situace v zaměstnání (7 %) nebo pokles poptávky či úbytek zákazníků (6 %).³¹

4.1.1 HDP České republiky

Hrubý domácí produkt je základním národohospodářským agregátem. Proč se o něj zajímat a proč jej měřit? Je ukazatelem, podle něhož lze posoudit výkonnost ekonomiky. A vypovídá o průměrné životní úrovni v zemi. Domácí produkt je statistický ukazatel. Zahrnuje pouze ty výrobky a služby, které jsou prodávány a kupovány na trzích, protože jen ty dokáže statistika podchytit. Nezahrnuje výrobky a služby, které si lidé vyrábějí pro vlastní potřebu nebo které si navzájem poskytují jako protislужbu.³²

HDP České republiky v reálném vyjádření rostl v letech 2006 a 2007 (+6,8 %, resp. +6 %) dvakrát rychleji než průměr Evropské unie (viz tabulka 3), což posilovalo reálnou konvergenci. I když následný ekonomický pokles v ČR (-4,2 % v roce 2009) byl prakticky stejný jako v EU (-4,2 %), lze soudit, že dopad krize na ekonomiku ČR byl tvrdší, protože propadu předcházely vysoké předchozí růsty jejího HDP.³³

³¹ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. s. 1-3.

³² HOLMAN, R. *Ekonomie*. 4. aktualizované vyd. Praha : C. H. Beck, 2005. s. 426. ISBN 80-7179-891-6.

³³ DUBSKÁ, D. *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky*. Praha : Český statistický úřad, 2010. s. 1-3.

Tab. 3: Tempo růstu HDP v ČR, EU a dalších vybraných zemích³⁴

(Roční, %)	2004	2005	2006	2007	2008	2009
CR	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,2
EU 27	2,5	2,0	3,2	2,9	0,7	-4,2
Eurozóna	0,8	2,2	1,7	3,0	0,6	-4,1
Japonsko	2,7	1,9	2,0	2,4	-1,2	-5,2
USA	3,6	3,1	2,7	2,1	0,4	-2,4

V 1. pololetí roku 2009 se česká ekonomika nacházela v recesi, která byla vyvolána propadem zahraniční poptávky. K meziročnímu poklesu hrubého domácího produktu (HDP) o 4,2 % v roce 2009 přispěly s výjimkou spotřeby vlády a konečných výdajů neziskových institucí všechny složky agregátních výdajů. Spotřeba domácností meziročně klesala od 2. čtvrtletí 2009 v reakci na rapidně se zhoršující podmínky na trhu práce. Nejvíce k meziročnímu poklesu HDP přispěla tvorba hrubého kapitálu. Snížila se tvorba hrubého fixního kapitálu a prudce poklesly zásoby, které se staly hlavním faktorem ovlivňujícím meziroční pokles tvorby hrubého kapitálu a tím i HDP. Příspěvek zahraničního obchodu byl již ve 4. čtvrtletí kladný.³⁵

Podle mezinárodního srovnání stouply výdaje na konečnou spotřebu domácností v České republice za léta 2006-2008 o 14,4 % proti bázi roku 2005, což byl druhý nejrychlejší růst v zemích OECD po Slovenské republice (+20,1 %) – za EU činilo zvýšení v roce 2008 proti roku 2005 +5,4 %. Přestože je dynamika spotřeby domácností v ČR v evropském kontextu impozantní, proti velkým rozvíjejícím se ekonomikám je jen zhruba poloviční (Indie +28 %) nebo třetinová (Rusko +41,5 %). V roce 2009 klesla v ČR soukromá spotřeba proti roku 2008 jen nepatrně (-0,2 %), přičemž její snížení za průměr zemí OECD činilo 1,3 % a za EU pak 1,7 %. Hluboké propady soukromé spotřeby v nejvíce krizí postiženém Islandu (-16 %) či Maďarsku (-7,5 %) vedly u těchto zemím k poklesům spotřeby domácností dokonce pod úroveň roku 2005. Česká republika tak vyšla, co se výdajů na konečnou spotřebu domácností týká, z krizového roku 2009 relativně málo zasažena. K mezi kvartálním poklesům došlo podle sezónně očištěných dat pouze ve 3. a 4. čtvrtletí 2009, v roce 2010 již byly zaznamenány její přírůstky.³⁶

³⁴ HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2009*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010. s. 5.

³⁵ HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2009*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010. s. 5.

³⁶ DUBSKÁ, D. *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky*. Praha : Český statistický úřad, 2010. s. 1-3.

Tab. 4: Výdaje domácností na konečnou spotřebu³⁷

Název	mil. Kč									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
CELKEM	1134714	1206935	1248084	1317440	1399200	1442699	1537240	1659552	1804202	1804334
Potraviny, nealkoholické nápoje	215256	232180	229346	226781	236433	237980	247147	269311	302539	290847
Alkoholické nápoje, tabák	97362	98720	103657	108498	110005	113751	118968	129971	140741	145070
Odivání a obuv	66427	68411	70477	71106	73384	72505	73390	74463	78212	76964
Nájemné	139170	145878	151888	162921	175843	188368	197635	212696	231197	241472
Bydlení, voda, energie, paliva	107753	115170	127811	134634	141657	147939	159774	162756	179486	197942
Bytové vybavení, zařízení domácností	70859	70028	69308	73810	75037	77921	83750	90975	94554	89050
Zdraví	13728	16499	16776	17935	21899	23189	25120	33024	43520	43141
Doprava	119889	122970	119623	135585	155117	166170	184055	198414	211544	206937
Pošty a telekomunikace	23939	30255	38090	46327	50003	52558	61171	62576	65655	67081
Rekreace, kultura a sport	129241	142311	145825	156493	164435	168678	169937	180088	192426	188885
Vzdělání	5253	4728	6426	6358	9236	10076	10473	11691	13478	13537
Stravovací, ubytovací služby	56612	61672	64374	64198	70511	68071	71822	76881	85917	88912
Ostatní zboží a služby	89225	98113	104483	112794	115640	115493	133998	156706	164933	154496

Při pohledu na tabulku č. 4, je jasně vidět výše zmíněné tvrzení, že výdaje na konečnou spotřebu domácností vzrostly v letech 2006-2008 o 14,4 % oproti roku 2005. Přesně je to o 361 503 mil. Kč. V tabulce je znázorněno, jak rostly výdaje od roku 2000, kdy rostly zhruba stejným tempem každý rok. U krizového roku 2008 je zajímavé sledovat nejvyšší zvýšení celkových výdajů. To je ale vykompenzováno v konečném krizovém roce 2009, kde stouply nejméně za znázorněných 10 let. To vysvětluje fakt, že domácnosti začaly více spořit, nežli utrácet, ale úbytek není tak velký i díky zdražování a statním zásahům do ekonomiky. Je až neuvěřitelné, že u výdajů na alkoholické nápoje a tabák je stále vidět růst i roku 2009. Růst či stejná míra je u odvětví, která jsou nezbytná v životě, jako jsou potraviny, nájemné, bydlení, energie a voda, vzdělání, ale i např. u komunikace. Velmi překvapivé je zdraví, kde byl do roku 2008 velký každoroční nárůst, ale v roce 2009 je zde sice malý, ale přece úbytek. Úbytek lze sledovat i u odívání, dopravy či rekreace a sportu. Komplexně lze konstatovat, že u životně nezbytných odvětví není sledovaný úbytek, je to dáno i přes značné zdražování energie, vody i zvýšení daňové zátěže např. na potraviny, nutností kupovat a využívat tato odvětví. Domácnosti ale začaly šetřit na méně potřebných věcech, jako rekreace, doprava či odívání. Naopak je zde velmi zajímavý výsledek u zdraví, kde je sledován pokles oproti minulým rokům, kdy byl velmi velký nárůst. Jeden z důvodů může být i zavedení poplatků, kdy lidé jdou k lékaři jen ze závažných důvodů. Celkově, jak už bylo řečeno výše, vyšla ČR z výdajů domácností na konečnou spotřebu z krize relativně dobře.

³⁷ *Výdaje domácností na konečnou spotřebu (běžné ceny)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocnka/rocnkavyber.makroek_vydaj>.

4.1.2 Inlace v ČR

Inlace je proces postupného znehodnocování měny (kupní síla peněžní jednotky) v důsledku růstu cen. V ekonomické statistice je míra inflace uváděna především jako průměrná míra inflace, průměrná roční inflace a meziroční inflace.³⁸

Spotřebitelská inflace byla v roce 2008 (+ 6,3 %) na jedné z nejvyšších úrovní v EU (+3,7 %). Tento růst byl způsoben, kromě zvýšených cen potravin (+8,1 %), v EU 6,4 %), především očekáváním zvýšené sazby daně z přidané hodnoty (DPH). Hospodářský útlum a pokles poptávky domácností v roce 2009 se promítl i do cenového vývoje – spotřebitelské ceny stouply pouze o 1 % (ceny potravin dokonce o 4 % klesly), což však byl jev globální (+1 % v EU a +0,5 % v zemích OECD).³⁹

Vývoj inflace v ČR je znázorněn tabulce č. 5, od roku 2000 do roku 2011. Jak je vidět, ještě v roce 2007 se míra inflace držela na stejné úrovni, ale začátkem roku 2008 začala zprudka stoupat, až v říjnu 2008 dosáhla svého maxima za celých znázorněných deset let na 6,6 %. Od listopadu 2008 začala postupně klesat, ale až začátkem roku 2009 bylo klesání výrazné. Inflace pokračovala sestupnými čísly i v roce 2010, kde dosáhla svého minima posledních let 0,6 %. Je to značný pokles během dvou let o 6 %. Tento pokles je způsoben mnoha faktory, mezi které můžeme zařadit např. snižování cen potravin a nealkoholických nápojů o 3,9 %, pohonných hmot o 11,8 %, automobilů o 9,2 %⁴⁰, atd. Od července 2010 se začíná opět postupně zvyšovat a ani začátek roku 2011 zatím nenaznačuje jinak. Toto postupné zvyšování může být dáno zvyšováním cen potravin, nealkoholických nápojů, ropy atd.

³⁸ HÁJEK, L. *Ekonomie a národní hospodářství*. 2. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2002. s. 76. ISBN 80-7041-389-1.

³⁹ DUBSKÁ, D. *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky*. Praha : Český statistický úřad, 2010. s. 1-3.

⁴⁰ ŠEDIVÁ, P. *Průměrná míra inflace v roce 2009*. Praha : Český statistický úřad, 2010. s. 2.

Tab. 5: Míra inflace v měsících 2000-2011 (v procentech)⁴¹

Rok	Měsíc											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2000	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,9	3,1	3,3	3,6	3,8	3,9
2001	4,0	4,0	4,0	4,1	4,2	4,3	4,5	4,6	4,7	4,7	4,7	4,7
2002	4,6	4,6	4,6	4,5	4,3	3,9	3,5	3,1	2,7	2,4	2,1	1,8
2003	1,5	1,1	0,8	0,5	0,3	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
2004	0,3	0,5	0,8	1,0	1,2	1,4	1,7	2,0	2,2	2,5	2,7	2,8
2005	2,8	2,7	2,6	2,6	2,5	2,4	2,2	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9
2006	2,0	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7	2,8	2,7	2,6	2,5
2007	2,4	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	2,2	2,5	2,8
2008	3,4	3,9	4,3	4,7	5,0	5,4	5,8	6,1	6,4	6,6	6,5	6,3
2009	5,9	5,4	5,0	4,6	4,1	3,7	3,1	2,6	2,1	1,6	1,3	1,0
2010	0,9	0,8	0,7	0,6	0,6	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2	1,4	1,5
2011	1,6	1,7										

4.1.3 Česká koruna

Krize postihla i oblasti mimo reálnou ekonomiku ČR. Česká koruna, která prudce posílila z 20,29 CZK/USD v roce 2007 na 17,08 CZK/USD v roce 2008, naopak v roce 2009 oslabila na 19,05 CZK/USD. Proti euru koruna zhodnotila z 27,76 CZK/EUR v roce 2007 na 24,94 CZK/EUR v roce 2008 a v roce 2009 rovněž podobně jako u kurzu k dolaru oslabila na 26,45 CZK/EUR. Úrokové sazby na mezibankovním trhu klesaly (3M PRIBOR z 3,10 % v roce 2007 na 2,19 % v roce 2009), přičemž úrokový diferenciál vůči sazbám eurozóny se ztenčil. Hlavní index pražské burzy ztratil v roce 2008 23,5 % proti roku 2007, kdy o pětinu vzrostl. Další výrazný pokles přišel v roce 2009, kdy index PX ztratil téměř třetinu své hodnoty (-29,5 %). Pohyb reálného efektivního směnného kurzu koruny deflovaný indexem spotřebitelských cen ukázal v roce 2008 snížení nákladové konkurenceschopnosti české ekonomiky, v roce 2009 pak její zvýšení.⁴²

Tyto údaje jen potvrzují odolnost koruny vůči okolním ekonomickým vlivům, způsobených krizí. Především vůči dolaru koruna značně posilovala a i k euru ukázala svojí ohebnost a flexibilitu.

4.2 Ekonomika České republiky v roce 2008

V roce 2008 se česká ekonomika nacházela v sestupné fázi hospodářského cyklu a ve 4. čtvrtletí vstoupila do recese. Objem prostředků, které mohly finanční

⁴¹ *Míra inflace* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace>.

⁴² DUBSKÁ, D. *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky*. Praha : Český statistický úřad, 2010. s. 1-3.

instituce teoreticky využít k operacím na finančním trhu, dosáhl necelých 3,5 bil. Kč, což představuje meziroční nárůst o 6,4 %. Přestože česká ekonomika jevila v druhé polovině roku známky zpomalení, rostly v roce 2008 všechny sledované kategorie s výjimkou kolektivního investování. Objem hypotečních úvěrů poskytnutých obyvatelstvu ke konci roku dosáhl téměř 400 mld. Kč. V roce 2008 se výrazně snížila dynamika růstu objem hypotečních úvěrů, jejichž meziroční přírůstek poklesl o 33,3 %. Navzdory poklesu sazeb ČNB, sazby z hypotečních úvěrů neklesaly, což odráží skutečnost, že banky přísněji posuzují rizika z poskytnutých hypotečních úvěrů a následně požadují vyšší rizikovou prémii. Hlavním celosvětovým tématem se v průběhu prvního pololetí stala finanční krize, která začala problémy na hypotečním trhu v USA, aby se následně přelila do celého finančního sektoru a později i do reálné ekonomiky. Mezi nejvýznamnější oběti mezi subjekty světových finančních trhů patří sektor investičních bank, který ve své tradiční podobě přestal existovat. Vzhledem k rozsahu krize a jejím důsledkům byla podniknuta řada opatření včetně znárodnění postižených institucí, rozsáhlých garancí a poskytnutí hotovosti. České finanční instituce nejsou krizí přímo zasaženy a důvěra v bankovní sektor je v ČR vysoká. ČR je malou proexportně orientovanou ekonomikou. Pro ČR je proto relevantní nikoli světová krize finanční, ale především krize hospodářská, která se k nám z vnějšku přelévá prostřednictvím poklesu poptávky po českém zboží z churavějících ekonomik našich obchodních partnerů. V souvislosti s vývojem ekonomik v regionu střední a východní Evropy docházelo k zavádějícímu zařazování ČR do vágně definované skupiny zemí tohoto regionu. Mohl tak vzniknout mylný dojem, že česká ekonomika trpí podobnými problémy jako některé další země regionu střední a východní Evropy.⁴³

4.3 Ekonomika České republiky v roce 2009

V 1. pololetí roku 2009 se česká ekonomika nacházela v recesi vyvolané zejména poklesem zahraniční poptávky. K meziročnímu poklesu HDP o 4,2 % přispěly, s výjimkou spotřeby vlády a konečných výdajů neziskových institucí, všechny složky agregátních výdajů. Podíl salda běžného účtu platební bilance na nominálním HDP dosáhl výše -1 %. Bankovní sektor nebyl významně zasažen projevy finanční krize. Příznivě působil relativně stabilní zdroj financování v podobě klientských vkladů. Poměrový ukazatel vkladů k úvěrům dosáhl téměř 138 %. Znakem stability je i opětovný meziroční růst kapitálové přiměřenosti bank na 14,1 %. Kvalita úvěrů v

⁴³ HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2008 - shrnutí*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2009. s. 3-4.

souvislosti s obecnou tendencí poklesu firemních tržeb i příjmů domácností zaznamenala mírné zhoršení. Objem hypotečních úvěrů poskytnutých obyvatelstvu ke konci roku 2009 dosáhl 554,4 mld. Kč. Sazby českého hypotečního trhu vykazované pomocí hypoindexu se téměř nezměnily a pohybovaly se blízko 5,6 %, došlo tak k přerušení dlouhodobé růstové tendence. Nadále pokračovalo vzdalování sazby hypoindexu a 2T repo sazby ČNB v důsledku zvětšování rozdílu mezi krátkodobými a dlouhodobými sazbami a růstu rizikové prémie. Ekonomika a finanční sektor ČR reagovaly na krizi příznivěji než ve většině ostatních zemí střední a východní Evropy. K tomu přispěla řada faktorů: nižší deficity běžného účtu v minulých letech, nižší závislost na volatilním přeshraničním dluhovém financování a menší rozsah cyklických investic. ČR nezasáhla primárně krize finanční, ale hospodářská, a to zprostředkovaně v důsledku exportní závislosti ČR. Problémy reálné ekonomiky mají negativní účinek na český finanční sektor. Pokles dynamiky tržeb a mezd dopadá na schopnost nefinančních podniků i jednotlivců splácet své závazky.⁴⁴

4.4 Produkce českého průmyslu

Z dat z poloviny září roku 2009 Českého statistického úřadu se zdá, že krize českého průmyslu a potažmo i krize v Evropské unii a zřejmě ve všech vyspělých ekonomikách bude delší a velmi hluboká. Jistě delší a hlubší, než asi kdokoliv předpokládal ještě na konci roku 2008 či na začátku roku 2009. Z toho plyne poučení, které bylo ostatně již jednou definováno: Pokud se objeví nějaké náznaky konce krizového stavu, pokud se třeba objeví i celková statistická čísla, která ukazují na případný konec recese, není ještě radno spoléhat na změnu. Pokud se podíváme na vývoj produkce českého průmyslu v tabulce 6, pak je zde opravdu dosti náznaků možnosti, že vývoj po hlubokém propadu konce roku 2008 a roku 2009 nebude nijak výrazně růstový.⁴⁵

⁴⁴ HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2009 - shrnutí*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010. s. 3-4.

⁴⁵ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 194. ISBN 978-80-247-3136-0.

Tab. 6: Propad průmyslové výroby v závěru roku 2008 a v první polovině roku 2009⁴⁶

Propad průmyslové výroby v závěru roku 2008 a během roku 2009	
červenec 2009	-18,2 %
červen 2009	-12,2 %
květen 2009	-22,0 %
duben 2009	-22,1 %
březen 2009	-17,0 %
únor 2009	-23,4 %
leden 2009	-23,3 %
prosinec 2008	-14,4 %

Tab. 7: Vývoj průmyslových zakázek v červnu 2009⁴⁷

Meziměsíční změna (%)		Meziroční změna (%)	
Bulharsko	13,8	Česko	-13
Česko	6	Velká Británie	-14
Německo	4,6	Francie	-22,1
Slovensko	4,4	Bulharsko	-23,2
Francie	0,7	Španělsko	-25,6
Velká Británie	-0,8	Slovensko	-27
Španělsko	-1,1	Německo	-28,1
Polsko	-6,7	Polsko	-28,2

České podniky se před krizí dostaly do tzv. pasti. Zmíněnou past můžeme popsat jako přeúvěrovanost vzhledem k výkonnosti firem měřené přidanou hodnotou, neschopnost splácet již přijaté úvěry a z toho plynoucí nemožnost získat rychle nové finance potřebné k udržení činností podniků. Dále jde o podceňování rizikových faktorů a jejich nedostatečné sledování v čase, špatnou komunikaci s vlastními zaměstnanci a nedostatečnou důvěru v jejich schopnosti (ať již danou objektivními fakty nebo subjektivním postojem manažerů), nedostatečné vyhodnocování informací s trhu atd. Klíčovým problémem evropského průmyslu je propad poptávky, to je naprosto neoddiskutovatelný fakt. Ostatně statistická data v tabulce 7 hovoří jasně. Červen byl přitom ze statistického hlediska nejlepším měsícem v celkově velmi tragickém roce

⁴⁶ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 194. ISBN 978-80-247-3136-0.

⁴⁷ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 196. ISBN 978-80-247-3136-0.

2009 – alespoň pokud je známo v dané době. Samozřejmě, že řada problémů, které sužují průmysl vyspělých zemí, navíc neodezní s tím, jak se zvýší poptávka, ustoupí recese a zvýší se produkce. Škody po krizi započaté v roce 2007 vlastně nenápadným zhroucením amerického hypotečního trhu budou velké a bude trvat dlouho, než se povede je napravit. Nicméně jestliže tato krize nemá být zbytečná, musí být jejím výsledkem kromě poklesu produkce, doznívající insolventnosti podniků nebo nezaměstnanosti také určit poučení, jakýsi návod, jak se vyhnout podobným situacím v budoucnu.⁴⁸

Tab. 8: Produkce podle odvětví⁴⁹

OKEČ	mil. Kč									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
CELKEM	5378966	5874003	6033167	6385402	7059075	7437007	8318746	9233571	9672190	8781438
Zemědělství, myslivost, lesnictví	174757	187479	173775	171613	185280	183068	184001	196247	216779	190844
Rybolov, chov ryb, přidružené činnosti	1574	1539	1690	1785	1767	1562	1992	1343	1307	1096
Dobývání nerostných surovin	60463	64613	66078	64147	72753	75826	80708	87062	100054	85107
Zpracovatelský průmysl	2119831	2379653	2357003	2396941	2803815	3020880	3452899	3842788	3899153	3255556
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	260428	294734	300760	307326	328279	283554	327116	336739	381552	401304
Stavebnictví	458507	485653	523991	570180	595924	625544	726686	807635	860876	801533
Obchod, opravy motor. vozidel a spotř. zboží	503879	522375	555110	600129	639352	662231	741423	805340	859869	765300
Pohostinství a ubytování	103540	105020	104753	112471	119679	119282	127544	135759	145837	138108
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	439961	483105	506930	571691	607748	632919	707512	791062	826387	755340
Peněžnictví a pojišťovnictví	136764	157328	171252	183379	199448	211428	229649	258807	276886	281152
Nemovitosti, služby pro podniky, výzkum, vývoj	564770	600177	632092	704428	767172	833694	899300	1079188	1155606	1129464
Veřejná správa; obrana; sociální zabezpečení	171950	180873	198181	218797	218534	243519	246569	255961	270853	278514
Školství	105898	117656	126032	140032	146257	155867	167672	177179	184554	191093
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	122152	134399	149132	159301	170872	177186	189576	205332	230326	247008
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	154242	159143	166065	182811	201772	210012	235605	252689	261722	259397
Domácnosti zaměstnávající personál	250	256	323	371	423	435	494	440	429	622

Tabulka č. 8 ukazuje produkci českých podniků podle odvětví. V celkovém objemu došlo v po krizovém roce 2009 k velkému úbytku, oproti zvolna stoupající produkci předešlých let. K největšímu úbytku došlo ve zpracovatelském průmyslu, a to o 643 597 mil. Kč, v jeho celkovém objemu, který je značně vysoký, to není až tak patrné, ale jelikož je ČR výrobní a vývozní země je i toto snížení značně patrné a je dáno hlavně snížením poptávky. Mezi další největší úbytky můžeme zařadit kategorii obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží, kde byl úbytek 94 569 mil. Kč v roce 2009. Dále můžeme zmínit stavebnictví, dopravu a dobývání nerostných surovin, u kterých byl v roce 2008 velký nárůst, oproti předchozím rokům a v roce 2009 se

⁴⁸ KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 194-196. ISBN 978-80-247-3136-0.

⁴⁹ *Produkce podle odvětví (běžné ceny)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocnkavyber.makroek_prod>.

produkce vrátila k hodnotám před rokem 2008. Naopak největší nárůst zaznamenala výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody, kde je vidět úbytek roku 2005 a od roku 2006 opět velký nárůst, i v krizových letech. Mezi rostoucí kategorie lze zařadit i peněžnictví, pojišťovnictví a zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti. S klesajícími výdaji domácností a tím menšímu objemu peněz, musí zákonitě klesnout i produkce. Ta klesla u méně potřebných odvětví pro lidi, jako je stavebnictví, opravy motorových vozidel atd., kde klesla poptávka. Na druhé straně se zvýšila produkce elektřiny, plynu a vody, což je výsledek stále zvětšující energetické náročnosti obyvatelstva nejen u nás. Dále je zajímavé sledovat zvýšení produkce v peněžnictví a pojišťovnictví. Že by si lidé začali více vážit svých peněz a majetku, je možné sledovat již z dané tabulky, porovnáním s předchozími roky.

Tab. 9: Pád evropského průmyslu 2008⁵⁰

Země	Růst/Pokles průmyslu v procentech			Podíl průmyslu na celkové
	Září	Říjen	Listopad	
Estonsko	-4,5	-11,8	-17,6	21,3
Španělsko	-9,0	-12,9	-15,1	17,5
Turecko	-7,7	-8,1	-14,6	19,3
Lotyšsko	-5,6	-9,0	-13,9	13,6
Česko	+4,5	-6,1	-13,0	32,6
Slovinsko	+1,4	-2,8	-12,0	26,4
Švédsko	-2,2	-6,1	-11,4	23,4
Francie	-1,9	-7,6	-10,7	14,1
Finsko	0,8	-1,2	-10,1	26,2
Maďarsko	-5,3	-7,2	-10,1	25,0
Itálie	-5,8	-6,9	-9,7	20,8
Velká Británie	-3,1	-5,4	-8,0	16,7
Slovensko	+5,5	+0,1	-7,2	30,3
Německo	-1,8	-3,8	-6,6	26,4
Polsko	+3,1	-0,2	-5,3	23,2

Je vidět, že český průmysl nečekal v porovnání s evropskými zeměmi největší propad, jak je patrné v tabulce č. 9. Ale při pohledu na podíl průmyslu na celkové produkci, který v ČR činí 32,6 %, je tedy propad o 13 % v listopadu 2008 velmi patrný, oproti jiným zemím Evropy, které nejsou na průmyslové výrobě natolik závislí, jako Francie, Velká Británie atd. Dá se ale obecně říci, že země, které jsou nad ČR, byly také velmi zasaženy. Např. Estonsko, Turecko či Lotyšsko, kde byl propad dokonce větší než podíl průmyslu na celkové produkci.

⁵⁰ DUŠEK, J. *Aktuální problémy EU* [online]. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <<https://home.vrsers.cz/infodisk/dusek/PEI/Aktualni%20problemy%20EU.pdf>>.

Když se vrátíme k tabulce č. 7, kde je uveden pád průmyslu v roce 2009, je vidět že u většiny zemí začalo v roce 2009 docházet k velkému propadu průmyslu. Např. Francie, kde činil propad ještě v roce 2008 pouhých -10,7 %, v roce 2009 už činil -22,1 %. V Německu se situace zhoršila ještě více, z -6,6 % v roce 2008 klesla produkce v roce 2009 dokonce o -28,1 %. Tuto situaci můžeme vysvětlit např. snaze firem udržet výrobu, i když vlivem krize nebyl odbyt a promítlo se to značně až v roce 2009. Největší vliv na to měl automobilový průmysl, ve kterém se vyrábělo na sklady. V ČR se situace nijak nezměnila, propad zůstal na -13 % i v roce 2009.

4.4.1 Automobilový průmysl v ČR

Automobilové společnosti působící u nás plánovaly do konce roku 2008 propustit až 2 500 zaměstnanců, a tyto prognózy se také vyplnily. Na výrobce v ČR působí kromě světové krize také zdražování surovin a silná koruna. Škoda Auto se rozhodla pro snížení výroby o 13 000 automobilů v roce 2008. Přesto celkově vyrobí více než v roce předchozím a podobný trend očekává i automobilka TPCA v Kolíně. V listopadu 2008 se rozběhla výroba automobilů Hyundai v Nošovicích. Trend zvyšující se produkce se nezměnil ani roku 2008, kdy za období leden až konec září výroba aut v Česku vzrostla o 9,6 % ve srovnání se stejným obdobím roku 2007.⁵¹

Přes všechno se automobilový průmysl v České republice s hospodářskou krizí vypořádal, v porovnání s řadou jiných zemí, poměrně dobře. Ukazuje se, že český automobilový průmysl je konkurenceschopný a poměrně dobře strukturovaný. Jeho dominantní složkou je výroba malých, respektive středních osobních automobilů, které se v průběhu recese relativně dobře prodávaly. Prodeji pomohlo zvýšení poptávky prakticky ve všech evropských zemích, v nichž bylo, s výjimkou České republiky, zavedeno takzvané šrotovné. Poměrně dobře si vedl i další silný segment českého automobilového průmyslu – výroba autobusů. Z nich zejména poptávka po městských a linkových autobusech byla v zásadě stabilní díky tomu, že evropské vlády se v rámci protikrizových balíčků snažily nesnižovat podporu veřejné hromadné dopravy.⁵²

⁵¹ MIKESKA, M. *Automobilový průmysl vs. finanční krize* [online]. 2008 [cit. 3. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.investujeme.cz/clanky/automobilovy-prumysl-vs.-financni-krize/>>.

⁵² KUNTOŠ, M. *Automobilový průmysl v Česku krizí příliš neutrpěl* [online]. 2010 [cit. 1. dubna 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.mediafax.cz/ekonomika/2975453-Automobilovy-prumysl-v-Cesku-krizi-prilis-neutrpel-trzby-ale-budou-nizsi>>.

4.5 Veřejný sektor České republiky

Posláním veřejného sektoru je předcházet tržním selhání a řešit důsledky selhávání trhů, které se projevují v ekonomickém a sociálním rozvoji. Aby veřejný sektor mohl tyto úkoly zabezpečovat, musí tomu odpovídat i jeho struktura funkcí a jejich obsah. Protože veřejný sektor je propojen se státní správou, s vládou a jinými orgány, má celou řadu funkcí spojenou s fungováním státu jako společenstvím lidí na určitém území (obránná, ochranná, legislativní, organizačně správní funkce apod.). Z tohoto hlediska plní veřejný sektor tyto funkce: ekonomickou, sociální, etickou a politickou. Největší pozornost dosavadních vládnoucích struktur byla věnována řešení ekonomických problémů země (i když politická oblast nezůstala stranou této pozornosti, protože k politickým změnám docházelo nejdříve, aby bylo vůbec možné realizovat změny ostatní). Pozornost se soustřeďovala především na koncepci ekonomické reformy a způsob provedení privatizace státních podniků, na měnovou reformu, způsob provedení restitucí apod. Poměrně malá pozornost byla v průběhu prováděných změn věnována veřejnému sektoru státnímu a nestátnímu neziskovému. Tento sektor byl považován za sektor okrajový, sektor, jehož rozsah je třeba postupně utlumovat vzhledem k tomu, že státní zásahy do ekonomiky nejsou vhodné a žádoucí.⁵³

Základním problémem řízení veřejného sektoru je dosažení efektivity při vynakládání finančních zdrojů veřejné rozpočtové soustavy, které procházejí především z daní placených daňovými poplatníky. Efektivnost je jedním z ústředních pojmů ekonomie a ekonomiky a znamená v podstatě absenci plýtvání, tj. co nejlepší (nejlépe optimální) využití zdrojů v podmínkách veřejného sektoru k uspokojení potřeb a přání občanů. Velkým problémem je samo definování potřeb a přání, majících často individuální charakter, měnících se v čase a s místem podle životní úrovně a vzdělání občanů, kulturních tradic aj. Efektivnost veřejných výdajů by měla být posuzována nejen ve vztahu k rozpočtovým cílům, ale též k daňovému zatížení (měřeno např. daňovou kvótou). V rámci veřejných příjmů a výdajů působí dvě protichůdné tendence: tlak na růst veřejných výdajů a zároveň tlak na snížení daní. Při analýze efektivity je třeba mít na paměti, že veřejný rozpočet vlastně odčerpává část soukromých zdrojů k tomu, aby je alokoval mezi různé účely podle zásad neekvivalence a nenávratnosti (zjednodušeně řečeno daně platí bohatí, výdaje čerpají chudí). Zdroje financování

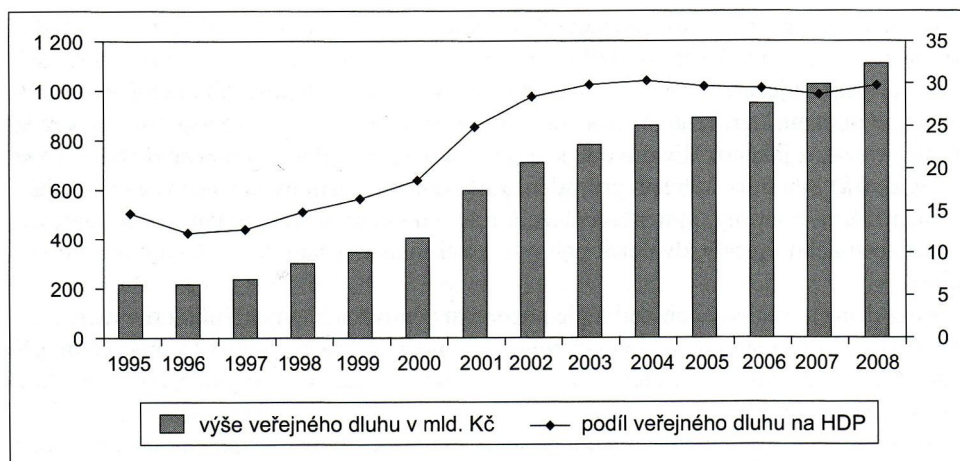
⁵³ DUŠEK, J., PROTIVA, V. *Veřejná ekonomika*. 1. vyd. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. s. 44, 46. ISBN 978-80-86708-43-0.

veřejného sektoru jsou zároveň limitujícím faktorem jeho velikosti, struktury a jeho dalšího rozvoje.⁵⁴

4.5.1 Veřejný dluh v ČR

Velikost veřejného dluhu v ČR činí cca 30 % HDP (viz graf 4), takže případné výkyvy v HDP nebo v úrokové míře by zatím neměly způsobit výraznější tlak na výdajové straně. Ve srovnání se zeměmi Evropské unie nedosahuje výše podílu veřejného dluhu kritických hodnot. Při pohledu na vznik a vývoj veřejného dluhu v ČR v letech 1995-2008 (viz graf 4) je možné určit hlavní důvody, které se podílely na jeho výši. Jde o náklady spojené s transformací české ekonomiky a o rozpočtové deficity. Náklady transformace byly nevyhnutelné. Způsob jejich předvádění přes různé transformační instituce je ale diskutabilní, z větší části se staly součástí rozpočtu a postupně se promítly do veřejného dluhu. Problémem jsou rozpočtové deficity. Opakované deficity veřejných rozpočtů a akumulované mimorozpočtové závazky, které bylo nutné financovat, se odrazili v růstu veřejného dluhu i v růstu celkové zátěže. Od roku 1996 jsou úroky součástí výdajů státního rozpočtu a zvyšují tak tlak na rozpočty. Čím vyšší deficit, tím vyšší dluh, tím vyšší úrok, tím vyšší výdaje a tím vyšší deficit.⁵⁵

Graf 4: Vývoj veřejného dluhu v ČR v letech 1995-2008 (v mld. Kč, v % HDP)⁵⁶

⁵⁴ NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 16. ISBN 978-80-7380-162-5.

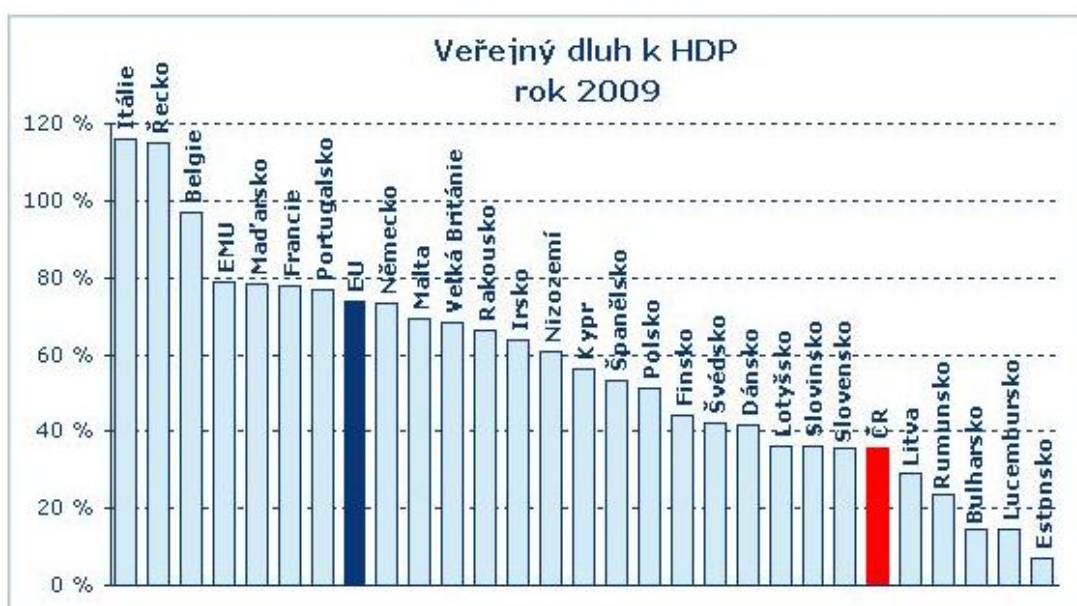
⁵⁵ OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L. *Veřejný sektor a veřejné finance*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 149. ISBN 978-80-247-3228-2.

⁵⁶ OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L. *Veřejný sektor a veřejné finance*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 150. ISBN 978-80-247-3228-2.

4.6 Postoj vlády ČR v době krize a vládní dluh ČR

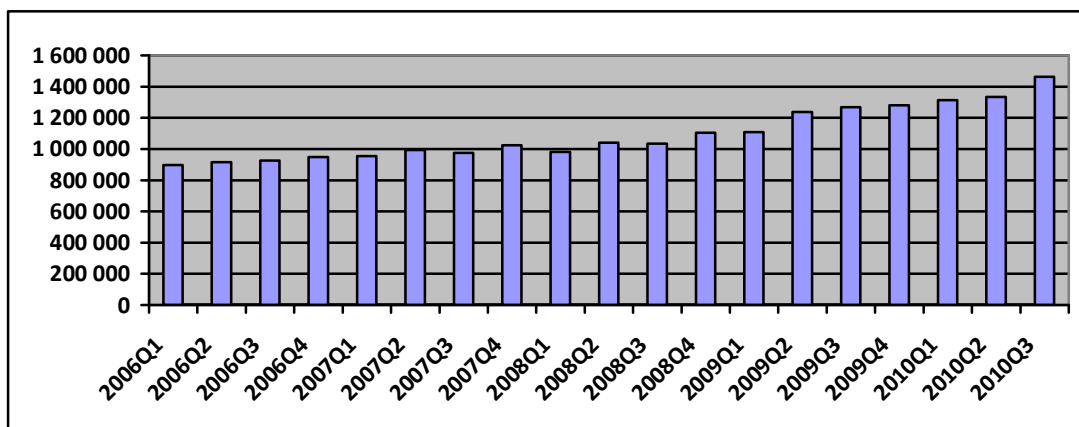
Postoj vlády České republiky byl po celou dobu krize velmi odtažitý. Vláda čekala na ekonomické výsledky o možných dopadech krize na ČR. Jak bylo řečeno výše, dopady byly velmi rozlišné podle odvětví. Vláda se hlavně bála o dopady na státní ekonomiku a centrální banku. Hruzně předešlé předpovědi se naštěstí nevyplnily a centrální banka zvládla krizi dobře, oproti zahraničí. Za to také vděčíme nevázanosti na euro. Koruna se s tímto problémem „poprala“ vsutku výborně. Hodnotit dopady na českou ekonomiku je velmi složité, z důvodu dlouhodobého zadlužování země. Můžeme říci, že oproti jiným státům EU nebyla ČR natolik zasažena jako např. Řecko, Portugalsko či Island, kde se po finanční krizi začalo objevovat veliké zadlužení těchto zemí a dochází k postupnému státnímu krachu. Snaha EU udržet tyto státy je veliká a dotuje tyto země velkými finančními injekcemi. Ale i EU byla zasažena finanční krizí, a tak je jen otázkou času jak dlouho to vydrží. USA, které během krize dotovaly miliardovými dotacemi banky, se na počátku roku 2011 potýká nedostatkem peněz ve státní pokladně. Česká republika se s nedostatkem peněz potýká již léta, ale jak ukazuje graf 5, nebyli jsme na tom v po krizovém roce 2009 nejhůř. Ovšem když se podíváme na graf 6, je vidět, že zadlužení roste velmi vysokým tempem. K třetímu čtvrtletí 2010 činil vládní dluh 1 462 535 mil. Kč.

Graf 5: Veřejný dluh k HDP ČR v porovnání s evropskými státy a EU za rok 2009⁵⁷

⁵⁷ *Vývoj státních dluhů v EU* [online]. Praha : Česká spořitelna, 2010 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.csas.cz/banka/nav/o-nas/vyvoj-statnich-dluhu-v-eu-d00014488>>.

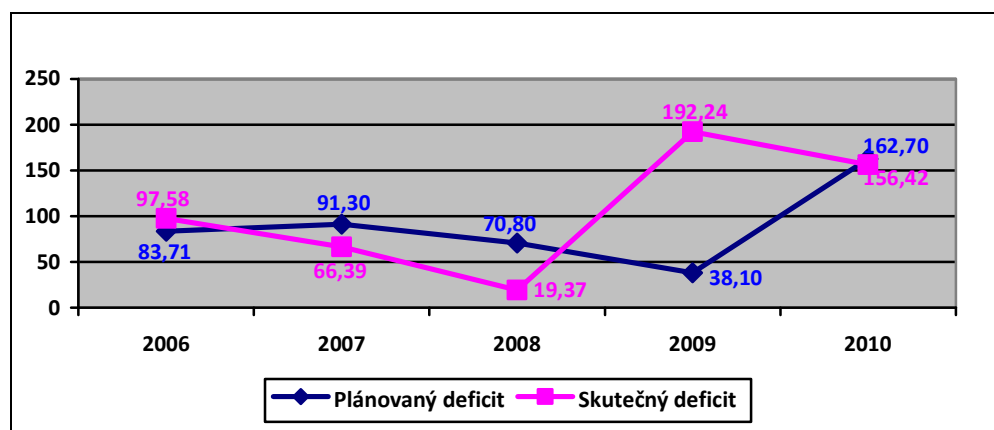
Graf 6: Čtvrtletní růst vládního dluhu (v mil. Kč)⁵⁸

Státní dluh roste také deficitností u státního rozpočtu. Každý rok schvaluje vláda státní rozpočet a již několik let i s deficitem. Ale schválený, čili plánovaný rozpočet se ne vždy setkává se skutečností na konci roku. Tuto odchylku mezi plánovaným a skutečným rozpočtem nám ukazuje graf 7, a to od roku 2006 do roku 2010. Při pohledu je jasně patrný rozchod roku 2009, kdy plánovaný deficit byl 38,1 mld. Kč, ale skutečný se s ním naprosto rozchází. Vyšplhal se na neuvěřitelných 192,24 mld. Kč. Roku 2008 byl plánovaný deficit vyšší než v roce 2009 a to o 32,7 mld. Kč. Skutečný ale činil v roce 2008 19,37 mld. Kč, tedy o 51,43 mld. Kč méně nežli plánovaný. I při pohledu na roky před rokem 2008 je vidět, že stát byl schopný ušetřit na rozpočtu. Ve výše zmiňovaném roce 2009 ale došlo k velikému zlomu, kdy skutečný rozpočet dosáhl schodku vyššího o neuvěřitelných 172,87 mld. Kč více než v roce 2008. Tento nárůst je v historii ČR nejvyšší. Toto prudké zvýšení deficitu skutečného oproti plánovanému je jasným důkazem, že krize neminula ani státní pokladnu. Těch důvodů je ovšem více, mezi ně můžeme např. zařadit stárnutí obyvatel a tedy větší náklady na důchody, stále rostoucí výdaje na zdravotnictví, atd. Jak ještě ukazuje graf 7, ani v roce 2010 nedošlo k výraznému snížení deficitu, a i plánovaný byl již mnohem větší než v předchozích letech. Tyto údaje jasně povedou k reformám, které nás čekají již v roce 2011.

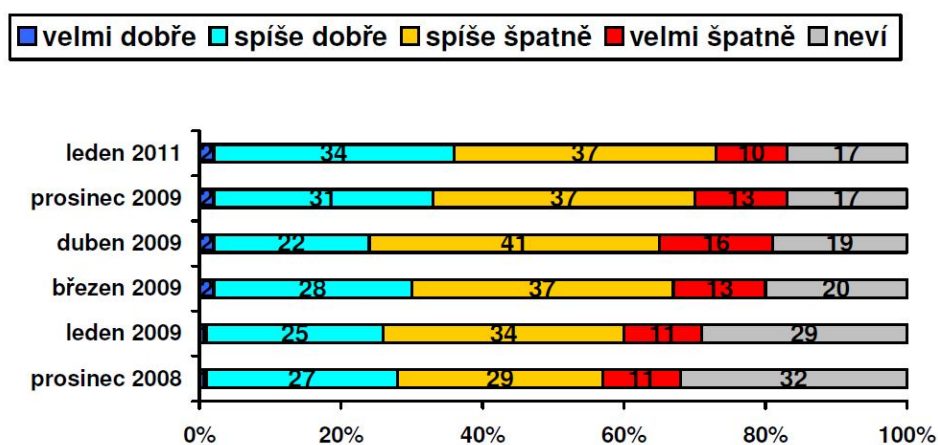
⁵⁸ *Vládní dluh* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [cit. 6. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vladni_dluh_tab>.

Graf 7: Vývoj deficitu plánovaného a skutečného u státního rozpočtu ČR za 5 let^{59,60,61,62,63}

Zajímavý je také je pohled občanů, jak si poradila česká vláda s krizí. Reakce jsou velmi rozličné. Ukazuje to proběhlé dotazníkové šetření „Finanční krize očima české veřejnosti – leden 2011, realizátorem byl Sociologický ústav AV ČR.

Graf 8: Jak na krizi reaguje vláda (v procentech)⁶⁴

⁵⁹ *Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2006*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2007. s. 5.

⁶⁰ *Předběžné výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2007* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2008 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_37131.html?year=2008>.

⁶¹ *Výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2008* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2009 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_44687.html?year=2009>.

⁶² *Upřesněné výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2009* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2010 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_52302.html>.

⁶³ *Upřesněné výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2010* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2011 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_ministerstva_59843.html?year=2011>.

⁶⁴ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. s. 3.

Otázka: „Jak dobře či špatně podle Vašeho názoru na situaci okolo světové finanční krize reaguje vláda České republiky? Velmi dobře, spíše dobře, spíše špatně, velmi špatně?“

Jak ukazuje graf 8, v hodnocení reakce české vlády na situaci okolo světové finanční krize mírně převažuje kritický pohled nad pozitivním hodnocením při poměrně vysokém podílu nerozhodných vyjádření. Necelá polovina (47 %) respondentů míní, že vláda na vzniklou situaci reaguje špatně, podle 10 % dokonce „velmi špatně“. O málo více než třetina (36 %) dotázaných naopak soudí, že si vláda v tomto směru počíná dobře, byť pouze dva lidé ze sta se přiklonili k tomu, že vláda reaguje „velmi dobře“. Necelá pětina oslovených občanů (17 %) pak nebyla s to reakci vlády na situaci okolo světové finanční krize posoudit. Oproti prosinci 2009, kdy byla identická otázka taktéž pokládána, se hodnocení významně nezměnilo. Jak ukázala podrobnější analýza, odpovědi respondentů na tuto otázku se celkem pochopitelně výrazně diferencovaly podle důvěry k současné vládě a rovněž podle politické orientace dotázaných. Poněkud příznivější v tomto směru bylo hodnocení stoupenců ODS a TOP 09, naopak voliči KSČM či ČSSD hodnotí postup vlády kritičtěji. Podíl příznivého hodnocení reakce vlády je vyšší mezi absolventy vysokých škol, pracovníky ve vysoce kvalifikovaných odborných nebo vedoucích pozicích, podnikateli nebo živnostníky, nižšími odbornými pracovníky a dotázanými s dobrou životní úrovní. Naopak kritičtěji na adresu vlády se vyjadřovali nezaměstnaní a respondenti se špatnou životní úrovní.⁶⁵

4.6.1 Daňové reformy v ČR v období finanční krize

Z důvodu vysokého zadlužování i zamezení dopadů finanční krize se česká vláda rozhodla k několika reformám veřejných financí i v době krize, a to v letech 2005 a 2008. V roce 2011 nás čekají velké reformy (hlavně důchodů a zdravotnictví), a tak můžeme jen sledovat, jak vše dopadne.

4.6.1.1 Reforma veřejných financí po roce 2005

Od roku 2005 byly oficiálně zahájeny přípravní práce nad novou koncepcí přímých daní v ČR. Vzhledem k tomu, že přímá pravomoc ČR v oblasti nepřímých daní je zásadně omezena legislativou EU, jde fakticky o deklaraci počátku nové daňové reformy. Její pojetí je od počátku velmi ovlivňováno příkladem sousedních členských

⁶⁵ ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. s. 3-4.

států EU, zejména pak Slovenské republiky, která od roku 2005 zavedla „superrovnou“ daň, tj. stejnou a jednotnou sazbu obou daní z příjmů i daně z přidané hodnoty. Je nutno mít na zřeteli, že daňová reforma v tomto období není vyvolána všeobecně přijímanou nutností změny nastavení daňového systému a daňového mixu, ale je součástí celkové reformy veřejných financí. Ačkoli bychom pravděpodobně našli více důvodů pro reformu veřejných výdajů, vzhledem k politickým vlivům dosud byly realizovány reformní kroky především na straně daňového systému.⁶⁶

4.6.1.2 Reforma veřejných financí od roku 2008

Křehká vládní koalice po parlamentních volbách v roce 2007 se pokusila o zásadní posun v parametrech daňového systému, a to v kontextu dříve vymezených cílů. Cílem reformy je dále snížit jejich podíl na daňovém mixu. U daně z příjmů právnických osob se přistoupilo k dalšímu postupnému snižování nominální sazby (zatím až do 19 % od roku 2010), současně byl započat proces rozšiřování a zjednodušování základu daně. Ten byl od roku 2009 zejména v rámci realizace opatření ke zmírnění dopadů finanční krize dočasně omezen a dokonce budou pravděpodobně realizována i protichůdná opatření (zvýhodněné odpisování hmotného majetku). Daň z příjmů fyzických osob má od roku 2008 lineární nominální sazbu daně. Současně jsme se stali jediným státem na světě, ve kterém se do základu daně z příjmů zaměstnanců zahrnuje pojistné sociálního pojištění, které za zaměstnance hradí jejich zaměstnavatelé. Konstrukce daně z příjmů fyzických osob se nepříliš nezjednodušila, proto redukce druhů osvobozených příjmů, části slev na dani a odpočtů od základu daně byla posunuta do následujících let. Nepřímé daně procházejí obdobím zvyšování významu. Od roku 2008 se snížená sazba DPH zvedla z 5 % na 9 %, zvyšují se i sazby spotřebních daní, a to zejména na cigarety a tabákové výrobky. Od roku 2008 byly zavedeny v souladu legislativou EU daně z energií, u kterých musí být postupně zvyšovány sazby.⁶⁷

4.7 Nezaměstnanost a propouštění v roce 2008

Klíčovým ukazatelem trhu práce je míra nezaměstnanosti, což je procento lidí, kteří by rádi byli zaměstnaní, ale nemohou najít práci. Když je míra nezaměstnanosti

⁶⁶ HAMRNÍKOVÁ, B., MAAYTOVÁ, A. *Veřejné finance*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 320. ISBN 978-80-7357-497-0.

⁶⁷ HAMRNÍKOVÁ, B., MAAYTOVÁ, A. *Veřejné finance*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 321. ISBN 978-80-7357-497-0.

vysoká, je těžké najít a získat práci a zaměstnaní lidé sotva dostanou zvláštní odměny nebo vyšší mzdy.⁶⁸

Jak ukazuje tabulka 10, míra nezaměstnanosti vyšší než celorepublikový průměr (6,0 %) byla k 31.12.2008 zaznamenána v 8 krajích.⁶⁹ Nejvyšší byla tradičně v Ústeckém kraji, Moravskoslezském kraji a Karlovarském kraji. Roku 2008 ale u prvních dvou klesla, je to dáno i menším počtem propuštěných (viz tabulka 11), i když v Moravskoslezském kraji bylo propuštěno 2 139 zaměstnanců, je to s ohledem na vysoký počet obyvatel nízké. U Karlovarského je vidět opět nárůst, tomu pomáhá i s ohledem na nízký počet obyvatel vyšší propouštění, 1 144 zaměstnanců. Zajímavé je sledovat Liberecký kraj na čtvrtém místě, u kterého je vidět značný propad z roku 2007 na rok 2008 a to o 0,9 %. Tento propad byl z krajů ČR největší. Zde je vidět, že zvyšující se nezaměstnanosti se nemusí bát jen ty kraje, které jsou velmi průmyslově založeny a dlouhodobě zasaženy velkou nezaměstnaností, ale mohou to být i další vlivem mnoha faktorů. U Libereckého kraje bylo mnoho vlivů, které zvyšovaly nezaměstnanost, ale mezi ty hlavní můžeme zařadit zavření továren Jablonex Group a Crystalex Nový Bor, které zkrachovaly i z důvodu krize. Tento fakt je vidět v tabulce 11, kde v Libereckém kraji bylo za rok 2008 propuštěno 5 121 zaměstnanců. V Jihočeském kraji nezaměstnanost v době krize jen mírně stoupla, ze 4,5 na 4,8 %. Míru propouštění si můžeme prohlédnout v tabulce 11. Nejvíce se propouštělo, jak už bylo řečeno, v Libereckém kraji. S ohledem na počet obyvatel, je tento počet velmi vysoký. Další nejvyšší číslo je vidět u Středočeského kraje, kde bylo propuštěno 4 797 zaměstnanců, ale při porovnání s počtem obyvatel, to není nijak závratné číslo, jak se může na první pohled zdát a i to dokazuje umístění Středočeského kraje v počtu nezaměstnaných na druhém místě s nejnižším počtem. Tento náhlý růst je dán hlavně automobilkou Škoda, která omezovala výrobu a začala propouštět zaměstnance. Nejméně propuštěných bylo v Pardubickém kraji, 275 zaměstnanců, lze to přisoudit dobrému průmyslu, který zdolal krizi. Celkově se nedá říct, že by v době krize docházelo k výrazným změnám v nezaměstnanosti. Podniky, které zkrachovaly, či jen omezovaly výrobu, chvilkově zvedaly míru nezaměstnanosti, ale bylo to většinou přechodné. Jinak krize výrazně nenarušila postupný trend růstu nezaměstnanosti v ČR.

⁶⁸ FRANK, H. R., BERNANKE, S. B. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha : Grada, 2003. s. 437. ISBN 80-247-0471-4.

⁶⁹ PROCHÁZKOVÁ, E. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2008*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009. s. 42-43.

Tab. 10: Míra nezaměstnanosti a počet evidovaných uchazečů v krajích ČR⁷⁰

Kraj		Evidovaní uchazeči o zaměstnání		z toho dosažitelní		Míra nezaměstnanosti v %	
		k 31.12.		k 31.12.		k 31.12.	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	Ústecký kraj	49894	45657	46986	43801	11,0	10,3
2.	Moravskoslezský kraj	65816	57455	61403	54193	9,6	8,5
3.	Karlovarský kraj	12975	13437	12357	12900	7,3	7,6
4.	Liberecký kraj	14566	16605	13522	15709	6,1	7,0
5.	Olomoucký kraj	23495	23470	21944	22218	6,7	6,9
6.	Jihomoravský kraj	44239	43063	41658	41157	6,9	6,8
7.	Vysočina	16202	17874	15233	17082	5,6	6,3
8.	Zlínský kraj	20171	20048	18521	18922	6,0	6,1
9.	Pardubický kraj	15417	16998	14440	16334	5,4	6,0
10.	Plzeňský kraj	14516	16757	13570	16087	4,4	5,0
11.	Jihočeský kraj	16452	17505	15078	16471	4,5	4,8
12.	Královéhradecký kraj	14499	14728	13681	14078	4,7	4,8
13.	Středočeský kraj	29273	31220	27490	29930	4,2	4,5
14.	Praha	17363	17433	15813	16143	2,2	2,1

Tab. 11: Míra propouštění v krajích ČR s ohledem na počet obyvatel^{71,72}

Kraje	Počet obyvatel k 31.12.2008	Propouštění v roce 2008
Hlavní město Praha	1 233 211	1785
Středočeský	1 230 691	4797
Jihočeský	636 328	957
Plzeňský	569 627	1144
Karlovarský	308 403	1144
Ústecký	835 891	539
Liberecký	437 325	5121
Královéhradecký	554 520	936
Pardubický	515 185	275
Vysočina	515 411	2821
Jihomoravský	1 147 146	941
Olomoucký	642 137	990
Zlínský	591 412	709
Moravskoslezský	1 250 255	2139

4.7.1 Výše mezd v roce 2008

Nominální průměrná hrubá měsíční mzda na fyzické osoby dosáhla ve 3. čtvrtletí 2008 výše 23 144 Kč, v meziročním srovnání činil přírůstek 1 698 Kč.

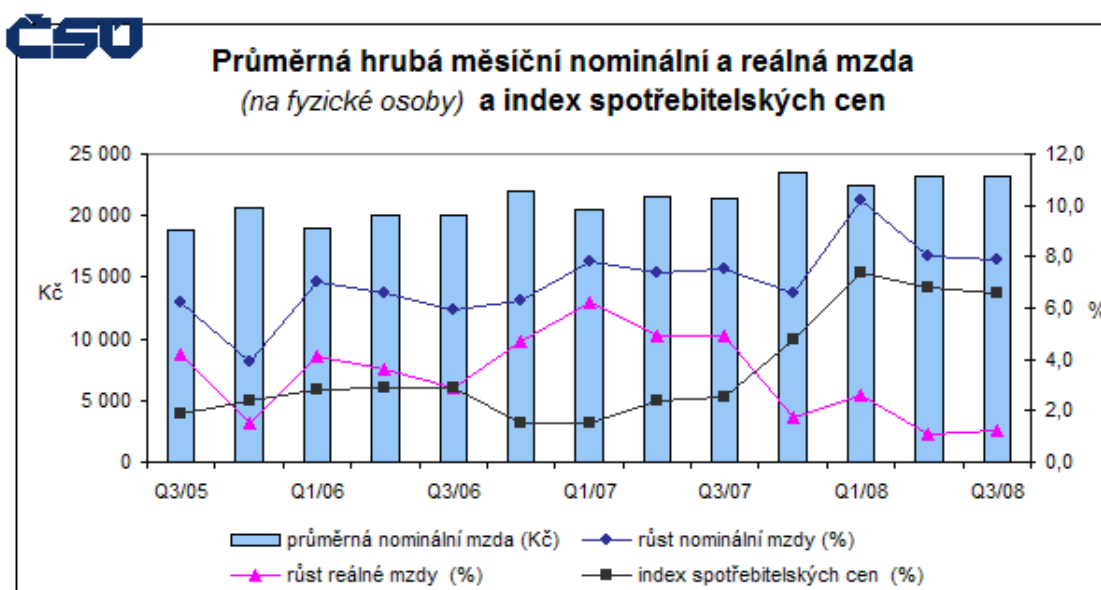
⁷⁰ PROCHÁZKOVÁ, E. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2008*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009. s. 43.

⁷¹ *Kraje České republiky v roce 2008* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 6. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/F80026B51A/\\$File/130409127.PDF](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/F80026B51A/$File/130409127.PDF)>.

⁷² *Mapka propouštění v ČR během světové finanční krize* [online]. 2008 [cit. 20. března 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/mapka-propousteni-v-cr-behem-svetove-financi-krize_95173.html>.

V podnikatelské sféře se průměrná mzda zvýšila meziročně o 1 953 Kč na 23 536 Kč, v nepodnikatelské sféře o 766 Kč na 21 714 Kč. Vývoj reálné mzdy je vedle růstu nominálních mezd ovlivněn ještě růstem cenové úrovně (inflace) vyjádřené indexem spotřebitelských cen. Od 4. čtvrtletí 2007, ale zejména ve všech třech čtvrtletích roku 2008, byla poměrně významná část mzdového růstu znehodnocována rostoucími cenami. Ve 3. čtvrtletí 2008 se spotřebitelské ceny zvýšily o 6,6 % a celková reálná mzda tak meziročně vzrostla pouze o 1,2 %. Od roku 1998 je to druhý nejnižší přírůstek reálné mzdy, ještě o 0,1 procentního bodu nižší byl zaznamenán ve 2. čtvrtletí roku 2008. V podnikatelské sféře se reálná mzda ve 3. čtvrtletí zvýšila o 2,3 %, tj. rostla stejným tempem jako v předchozím čtvrtletí. V nepodnikatelské sféře se nízký mzdový růst a vysoká inflace podílely na poměrně výrazném poklesu reálných mezd, a to o 2,7 %. Proti předchozímu čtvrtletí se ale propad poněkud zmírnil.⁷³

Graf 9: Vývoj nominální mzdy, reálné mzdy a indexu spotřebitelských cen⁷⁴

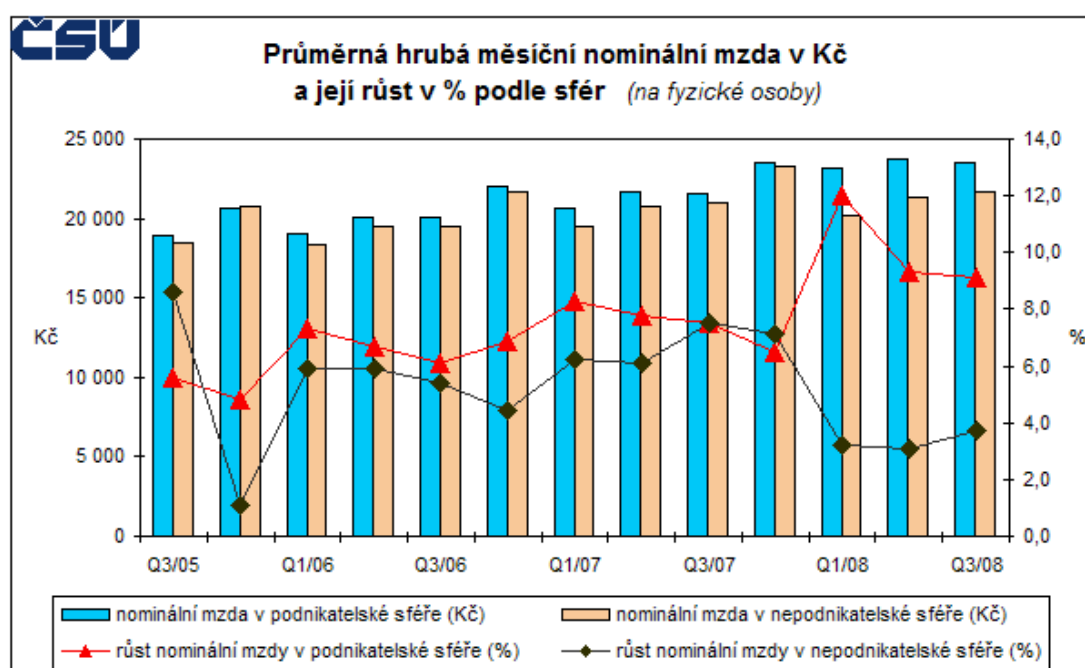
Minimální mzda se od ledna 2007 nezměnila a činí 8 000 Kč. Celorepublikový mzdový vývoj je ovlivňován především podnikatelskou sférou, neboť její zaměstnanci tvoří v souboru sledovaných subjektů více než tři čtvrtiny. Zatímco mzdový vývoj v podnikatelské sféře je plynulejší a je ovlivněn především hospodářskými výsledky firem, vývoj v nepodnikatelské sféře probíhá spíše skokově.

⁷³ Analýza vývoje průměrných mezd zaměstnanců [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/750F0030F7A4>>.

⁷⁴ Analýza vývoje průměrných mezd zaměstnanců [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/750F0030F7A4>>.

Po zrušení vyplácení tzv. dalších platů (v roce 2005) byly v nepodnikatelské sféře potlačeny výraznější rozdíly v mzdové úrovni mezi jednotlivými čtvrtletími a mzdový vývoj se tak stal plynulejším a mezi oběma sférami docházelo k většímu sblížení úrovně mezd i tempa jejich růstu. K opětovnému a velmi výraznému rozevření nůžek mezi podnikatelskou a nepodnikatelskou sférou došlo v 1. čtvrtletí 2008. Nastartované rozdíly nadále přetrvávaly i v dalších dvou čtvrtletích letošního roku, i když je současně patrná mírná tendence k jejich zmenšování. Vývoj nominální mzdy a jejich relativních přírůstků podle sfér je názorně zobrazen v grafu č. 10.⁷⁵

Graf 10: Průměrná hrubá měsíční nominální mzda⁷⁶

Za 1. až 3. čtvrtletí 2008 dosáhla nominální průměrná hrubá měsíční mzda 22 942 Kč, což je meziročně o 1 833 Kč více. V podnikatelské sféře se zvýšila meziročně o 2 147 Kč na 23 456 Kč, v nepodnikatelské sféře o 682 Kč na 21 077 Kč. Relativně vzrostla průměrná mzda celkově o 8,7 %, přičemž v podnikatelské sféře činil růst 10,1 %, v nepodnikatelské 3,3 %. Spotřebitelské ceny se zvýšily v uvedeném období o 6,9 %, reálná mzda tedy vzrostla celkově o 1,7 %, v podnikatelské sféře o 3,0 %, v nepodnikatelské sféře ale o 3,4 % poklesla.⁷⁷

⁷⁵ Analýza vývoje průměrných mezd zaměstnanců [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/750F0030F7A4>>.

⁷⁶ Analýza vývoje průměrných mezd zaměstnanců [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/750F0030F7A4>>.

⁷⁷ Analýza vývoje průměrných mezd zaměstnanců [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/750F0030F7A4>>.

Je patrné, že mzdy, jak reálná tak i nominální v době krize rostly (viz grafy 8 a 9). Meziroční nárůsty dosahovaly hodnot přes 1 500 Kč, v podnikatelské sféře dokonce kolem 2 000 Kč. Tomuto jevu můžeme přiřadit jedno z vysvětlení, lidé, kteří dostávali výpovědi, zároveň dostali ze zákona odstupné, a právě to se promítlo na meziročním růstu mezd.

4.7.2 Nezaměstnanost ve 4. čtvrtletí 2010

Předběžné výsledky za 4. čtvrtletí 2010 nadále potvrzují stagnaci úrovně zaměstnanosti ve druhé polovině roku 2010. Průměrný počet zaměstnaných, očištěný od sezónních vlivů, se zvýšil proti 3. čtvrtletí roku 2010 statisticky nevýznamně o 1,8 tis. osob. Meziročně poklesl počet osob s jediným nebo hlavním zaměstnáním o 8,5 tis. osob (o 0,2 %) na 4 918,8 tis. osob. Převážná část byla zaměstnána na plný úvazek, podíl částečných úvazků byl v civilním sektoru 5,7 %. Počet zaměstnanců vč. členů produkčních družstev se snížil proti 4. čtvrtletí 2009 o 60,5 tis. na 4 035,8 tis. a činil 82,0 %. Pokles počtu osob v zaměstnaneckém poměru byl naopak kompenzován relativně vysokým nárůstem počtu podnikatelů v hlavním zaměstnání vč. pomáhajících rodinných příslušníků. Proti srovnatelnému období roku 2009 se jejich počet vzrostl o 51,8 tis. na 882,8 tis. a jejich podíl se již zvýšil na 17,9 %. V době vrcholu ekonomické konjunktury na konci roku 2008 dosahoval jejich podíl přibližně 16 %. Rok 2009 a začátek roku 2010 lze charakterizovat vysokým propadem zaměstnanosti v sekundárním sektoru, částečně kompenzovaným růstem počtu zaměstnaných osob v terciárním sektoru. Oživení ekonomiky se projevilo rozdílným vývojem zaměstnanosti ve výrobním sektoru a v sektoru služeb. Zatímco v 1. čtvrtletí 2010 činil meziroční úbytek počtu pracujících v sekundárním sektoru 116,6 tis., ve 2. čtvrtletí se jednalo o úbytek 79,8 tis. osob, ve 3. čtvrtletí pouze o 12,4 tis. osob a ve 4. čtvrtletí 2010 se počet zaměstnaných osob v sekundárním sektoru již zvýšil o 19,5 tis. osob. V kontrastu s tím se meziročně snížil počet zaměstnaných osob v terciárním sektoru, když v něm poklesl počet zaměstnaných osob o 27,3 tis. Významně se nezměnil již tak nízký počet zaměstnaných osob v primárním sektoru, jejich počet ve 4. čtvrtletí roku 2010 činil 148,4 tis. osob. Průměrný počet nezaměstnaných osob podle metodiky Mezinárodní organizace práce (ILO), očištěný od sezónních vlivů, se proti 3. čtvrtletí roku 2010 snížil o 12,5 tis. osob. Přes celkový pokles nezaměstnanosti nadále zůstával vysoký počet nezaměstnaných osob ve věku 20-29 let (108,3 tis. osob). Počet nezaměstnaných osob dosáhl 363,0 tis. (z toho 186,8 tis. žen) a v porovnání se 4. čtvrtletím roku 2009 se celkový počet nezaměstnaných snížil o 22,0 tis. osob. Meziroční

pokles nezaměstnanosti se projevil především v mužské populaci (o 19,8 tis.). Negativní je skutečnost, že počet osob nezaměstnaných jeden rok a déle se nadále zvyšoval. Proti 4. čtvrtletí 2009 se jejich počet zvýšil o 47,0 tis. osob a činil 159,9 tis. osob. Jejich podíl se začal opětovně přibližovat polovině všech nezaměstnaných osob (44,1 %). Negativní vývoj v dlouhodobé nezaměstnanosti se projevil především u mladých osob ve věku 20-29 let. Zatímco v době hospodářského vzestupu na konci roku 2008 byl počet dlouhodobě nezaměstnaných osob v této věkové skupině ve srovnání s věkovými skupinami 30-39 let, 40-49 let, 50-59 let nejnižší (přibližně 21 tis. osob), ve 4. čtvrtletí roku 2010 byl naopak nejvyšší (43,5 tis. osob). V rámci výběrového šetření jsou zjišťovány údaje i za osoby, které nepracují, aktivně práci nehledají a nesplňují tak podmínky ILO pro nezaměstnané, ale přitom uvádějí, že by chtěly pracovat. Ve 4. čtvrtletí roku 2010 činil jejich počet 173,5 tis., tj. o 0,6 tis. více než ve stejném období roku 2009. Většina osob, které by chtěly pracovat, však nemůže ihned nastoupit do případného zaměstnání. Nejpozději do 14 dnů je schopno nastoupit 54,1 tis. osob, tj. necelá třetina z celé skupiny.⁷⁸

Při porovnání nezaměstnaných v roce 2008 (tabulka 10), kde bylo při sečtení 334 818 nezaměstnaných, je vidět neustálý postupný nárůst nezaměstnaných, který v roce 2010 činil 363 000. Tento nárůst občas přeruší některé čtvrtletí, kdy se nezaměstnanost sníží. I to je vidět ve 4. čtvrtletí roku 2010. Jak se bude dále vyvíjet nezaměstnanost, záleží na celkové ekonomice, jak dopadnou plánované reformy, zdali se podaří pokrýt výdaje všech sektorů, aby nedocházelo k propouštění, atd. Zatím můžeme jen dedukovat.

⁷⁸ *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [cit. 20. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020711.doc>>.

5 Stav ekonomiky po krizi

Sledujeme-li vývoj finančních krizí od vzdálenějších historických dob až do roku 2009, můžeme si povšimnout opakujícího se vzorce chování trhu:⁷⁹

- **1) Krizi předchází úvěrová expanze.** Dříve bývala často způsobována přílivem zlata do ekonomiky, v modernějších dobách expanzivní politikou centrálních bank nebo nadměrným přílivem zahraničních investic.
- **2) Když expanduje objem úvěrů, expanduje i objem špatných úvěrů.** Mohli bychom toto jednoduché tvrzení klidně nazvat „železným zákonem expanzivní měnové politiky“, tak spolehlivě funguje. Navzdory technickému pokroku a snahám o neustálou kontrolu kvality úvěrů jeho platnost trvá.
- **3) Při dosažení určité hladiny špatných úvěrů nastává bankovní krize.** Spouštěcím mechanismem může být leccos, náhodný pokles akciových indexů, problémy s měnovým režimem, politický otřes anebo také může bankovní krize přijít náhle, bez jakékoli zjevné příčiny.
- **4) Jak reagují bankéři na zprávu o bankovní krizi?** Jako farmář, který při zprávě, že mu utekli ze stáje koně, okamžitě zavře vrata. Banky na nárůst špatných úvěrů, reagují omezením všech nově poskytovaných úvěrů. Tím zhorší situaci i u zdravých podniků. Typická bankovní reakce nic neřeší, jen zhorší situaci. V těchto případech může, nebo dokonce musí, zasáhnout centrální banka.
- **5) Následuje hospodářská recese,** podle okolností více či méně hluboká.

Tento mechanismus o pěti krocích fungoval během krizí v roce 1873, 1929 i 2008, abychom jmenovali jen několik nejvýznamnějších. Obdivuhodná podobnost mechanismů nejrůznějších finančních krizí během lidské historie svědčí o tom, kdo je viníkem krize roku 2008: lidská povaha a přirozenost. Ačkoliv vždy lze najít někoho, na něhož lze ukázat prstem, hlavní příčinou krizí jsou typicky lidské vlastnosti. Touha po zisku, pokud možno rychlém. Mechanika davového uvažování. Víra v zázračná, ale ve skutečnosti falešná řešení, např. ve zlatý standard, centrální plánování nebo v hypotézu efektivních trhů. Schopnost lidské psychiky potlačit myšlenky, které nemáme rádi. A samozřejmě i tendence hledat viníky je přirozeně lidská. Stane se krize roku 2008

⁷⁹ KOHOUT, P. *Finance po krizi důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 213. ISBN 978-80-247-3583-2.

odrazovým můstkem nějaké nové totalitní socialistické doktríny? Žádná ideologie podobná svojí agresivitou marxismu nebo nacismu zatím, zdá se, nehrozí. Přesto však může „boj proti krizi“ s sebou přinést velmi nežádoucí vedlejší efekty. O jakých efektech je řeč? Snaha zalíbit se voličům motivovala vlády po celém světě k akcím, které v rámci mírových podmínek nemají precedens. Lze vážně hovořit o aplikování některých aspektů válečné ekonomiky v období míru. Vlády během krize zavedly obrovské zadlužení ekonomiky, uchvátily obrovské pravomoci (se souhlasem, nebo dokonce na žádost veřejnosti) a po jejím odeznění se jich jen těžko budou vzdávat. Je tu však nebezpečí snad ještě větší. Boj s aktuálním, krátkodobým nebezpečím zastírá nebezpečí ještě větší. Krize roku 2008 nebyla snadná, ale skutečné monstrum číhá za rohem. Právě nebezpečí spočívá v gigantickém zadlužení západních sociálních států, v postupném vymírání jejich populací, v postupném úbytku levně dostupných energetických zdrojů, především však v nechuti vlád postavit se problémům čelem. Na místo účinného řešení se politici uchylují falešným slibům. Na místo omezení dluhů slibují třinácté důchody a namísto podpory školy, universit a výzkumu raději dotují montovny.⁸⁰

⁸⁰ KOHOUT, P. *Finance po krizi důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010. s. 213-215. ISBN 978-80-247-3583-2.

Závěr

Finanční krize nepochybně začala v USA hypoteční krizí. Hypotéky byly poskytovány každému bez ověřování platební schopnosti. To samozřejmě nevyhnutelně vedlo k nesplácení hypoték a banky se začaly dostávat do finančních problémů. Proč to ale došlo až do takové míry? Na tuto otázku je těžko odpovídat, jelikož postoj vlády USA byl v tomto směru jasně posuzován jako nepochybení. Že vláda pochybila a „zaspala“ celou situaci začalo být slyšet až v době, kdy se krize postupně začala šířit do světa. Zadlužené banky se snažila ještě zachránit vláda USA miliardovými dotacemi. V té době to možná vypadalo jako dobrý plán, ale dnes můžeme jasně říci, že to byla velká chyba, kvůli které se v roce 2011 nachází USA v rozpočtové krizi. Postupně začalo celosvětově docházet k opatřením v podobě zpřísnění poskytování úvěrů a hypoték, přehodnocení poskytnutých hypoték, atd. Můžeme se jen domnívat, proč tato opatření nebyla zavedena již před tím a hlavně proč banky v USA začaly bezhlavě poskytovat hypotéky. Nedošlo by potom k této krizi? Podle některých ekonomů dochází ke světovým finančním krizím pravidelně a stále častěji. Některé odhady mluví dokonce o dvouleté periodě. Podle toho můžeme usoudit, že by stejně došlo ke krizi dříve či později.

Ze zjištěných údajů lze říci, že finanční krize nedopadla na Českou republiku a její ekonomiku tak radikálně jako ve světě. Nejvíce byl zasažen průmysl. Celkový propad průmyslu na konci roku 2008 činil v ČR -13 %. Toto číslo se nemusí zdát moc vysoké oproti jiným státům Evropy, ale jelikož činí celkový podíl průmyslu v ČR 32,6 % národního hospodářství, je toto číslo velmi znatelné. I to dokazuje zásah finanční krize do průmyslu, který se začátkem roku 2011 postupně obnovuje, zvyšuje se poptávka a tak doufejme, že to vydrží co nejdéle. Mezi jednotlivé části průmyslu, které byly zasaženy v ČR, můžeme zařadit automobilový průmysl, který byl zasažen nejvíce, a zpracovatelský průmysl. U toho činil propad z roku 2008 na 2009 -643 597 mil. Kč, v jeho celkovém objemu, který je značně vysoký (3 255 556 mil. Kč v roce 2009), to není až tak patrné, ale jelikož je ČR výrobní a vývozní země je i toto snížení značně patrné. Dále můžeme zmínit stavební sektor (-59 343 mil. Kč), dobývání nerostných surovin (-75 053 mil. Kč) či prodej spotřebního zboží (-94 569 mil. Kč). Zmíněné poklesy byly způsobeny snížením poptávky a omezením výroby. Takto velkým dopadům na průmysl nešlo předejít. O automobily přestal být zájem, a jelikož tvoří více než 20 % vývozu ČR, musela se tato skutečnost někde projevit.

Neustále se během krize všude diskutovalo o zvyšující se nezaměstnanosti. Ano, zvyšovala se, ale nebylo to nijak významné odbočení od neustálého každoročního nárůstu. V hlavní krizový rok 2008 činila 334 818 nezaměstnaných. Nejvíce jich bylo tradičně v Ústeckém, Moravskoslezském a Karlovarském kraji. Zajímavý je Liberecký kraj, kde bylo roku 2008 nejvíce propuštěných a to 5 121 zaměstnanců. Je též zajímavé sledovat Liberecký kraj v tabulce nezaměstnanosti takto vysoko. Je to důkaz, že zvyšující nezaměstnanosti se nemusí bát jen průmyslové kraje, ale i ostatní regiony. V tomto případě za tím stojí zavření továren Jablonex Group a Crystalex Nový Bor. V roce 2008 se dále zvýšila průměrná mzda, která tento rok činila 23 144 Kč. Bylo to dáno právě propouštěním, kdy společnosti vyplácely propouštěným zaměstnancům odstupné. Zajímavý byl i pohled občanů ČR v realizovaném dotazníkovém šetření, „Finanční krize očima české veřejnosti – leden 2011“ (realizátorem byl Sociologický ústav AV ČR). V tomto výzkumu se občané ČR shodli 40 %, že na jejich domácnost dopadla finanční krize jen mírně, a 37 %, že dopadla na jejich pracoviště také jen mírně. Toto dotazníkové šetření jasně potvrdilo malý dopad na ČR a její občany.

HDP v ČR od roku 2004 roste rychlým tempem. V roce 2006 dokonce o +6,8 %. V roce 2009 se sice snížilo o -4,2 %, ale můžeme konstatovat, že kvůli předešlému růstu byl dopad na ekonomiku ČR vyšší než v jiných státech z pohledu HDP. Inflace se do roku 2007 držela zhruba na stejné úrovni, ale začátkem roku 2008 začala stoupat. V říjnu 2008 dosáhla svého maxima na 6,6 %, poté začala opět klesat, až v roce 2010 klesla na 0,6 %. Na prudkém růstu inflace roku 2008 je jasně vidět dopad finanční krize.

Postoj vlády během krize můžeme hodnotit jako zdrženlivý. Ale ono také v této situaci je možné jen čekat. Samozřejmě krize neminula ani státní pokladnu, která už je i tak značně zadlužena a zadlužení neustále roste výrazným tempem, na konci roku 2010 činil vládní dluh téměř 1,5 bil. Kč. Je to patrné i na prudce zvýšeném deficitu státního rozpočtu roku 2009, kdy vystoupal až na 194,24 mld. Kč, i když plánovaný deficit byl pouhých 38,10 mld. Kč. Je tedy otázkou, jak funkční je rozpočtové plánování a výhledy Ministerstva financí ČR. A ani rok 2010 s deficitem 156,42 mld. Kč nejde v jiných stopách. To s sebou přináší reformy, kterých se dočkáme již v roce 2011. Zdali vyřeší toto nezadržitelné zadlužování, ukáže jen čas. Jak viděli postoj vlády během krize občané, ukázalo opět realizované dotazníkové šetření Sociologického ústavu AV ČR, kde se shodli 37 %, že spíše špatně. Je zajímavé, podívat se na pohled občanů, kteří své vládě moc nevěřili. Dle posledních událostí roku 2011, kdy se rozpadá nedávno zvolená pravicová koalice, lze soudit, že tento názor občanů se jen prohloubí.

Když shrneme všechny údaje a analýzy, můžeme konstatovat, že krize na ČR nedopadla tak mnoho jako na jiné státy světa, kromě sektoru průmyslu, který byl zasažen nejvíce. Podle světových ekonomů už krize skončila. I údaje tomu nasvědčují. Trhy se revitalizují, výroba opět běží na plno. Jak dlouho bude ovšem trvat návrat k číslům před krizí, je těžko určitelné. Snad si z této krize vezmou světoví ekonomové ponaučení. Je to ale jen těžko uvěřitelné, když si ho nevzali po tolika předchozích světových krizích.

Můžeme se jen nevěřicně pozastavit nad lehkomyšlností amerických bank a vlády USA. Dle zjištěných údajů šlo této krizi předejít. Velice překvapující jsou jen mírné dopady na Českou republiku, která finanční krizi překonala bez větších následků. Jen deficit státního rozpočtu se stále více prohlubuje. Autor práce je osobně zvědav, jak dlouho vydrží aktuální růsty výroby a ceny akcií v roce 2011. Přichází nejtěžší doba pro celý ekonomický svět, který se díky této krizi dosti zadlužil. Doufejme, že se to vyřeší a dlouho žádná další finanční krize nepřijde a pokud ano, tak s co nejmenšími světovými následky.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ČERVENKA, J. *Finanční krize očima české veřejnosti-leden 2011*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2011. 4 s.
2. DUBSKÁ, D. *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky*. Praha : Český statistický úřad, 2010. 3 s.
3. DUŠEK, J., PROTIVA, V. *Veřejná ekonomika*. 1. vyd. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. 242 s. ISBN 978-80-86708-43-0.
4. FOSTER, B. J., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize příčiny a následky*. 1. vyd. Všeň : Grimmus, 2009. 160 s. ISBN 978-80-902831-1-4.
5. FRANK, H. R., BERNANKE, S. B. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha : Grada, 2003. 804 s. ISBN 80-247-0471-4.
6. HAMRNÍKOVÁ, B., MAAYTOVÁ, A. *Veřejné finance*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. 340 s. ISBN 978-80-7357-497-0.
7. HÁJEK, L. *Ekonomie a národní hospodářství*. 2. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2002. 180 s. ISBN 80-7041-389-1.
8. HOLMAN, R. *Ekonomie*. 4. aktualizované vyd. Praha : C. H. Beck, 2005. 710 s. ISBN 80-7179-891-6.
9. HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2008 - shrnutí*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2009. 3 s.
10. HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2009 - shrnutí*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010. 3 s.
11. HRADIL, D. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2009*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010. 64 s.
12. KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží : zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3136-0.
13. KOHOUT, P. *Finance po krizi důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-3583-2.
14. NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 359 s. ISBN 978-80-7380-162-5.
15. *Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2006*. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2007. 243 s.

16. OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L. *Veřejný sektor a veřejné finance*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. 264 s. ISBN 978-80-247-3228-2.
17. PROCHÁZKOVÁ, E. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2008*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009. 81 s.
18. SOROS, G. *Nové paradigma pro finanční trhy, úvěrová krize 2008 a co dál*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2009. 144 s. ISBN 978-80-7021-997-3.
19. ŠEDIVÁ, P. *Průměrná míra inflace v roce 2009*. Praha : Český statistický úřad, 2010. 2 s.
20. VLČEK, J. et al. *Ekonomie a ekonomika*. 3. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2005. 560 s. ISBN 80-7375-103-X.
21. WOODS, E. T. *Krach : příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2010. 222 s. ISBN 978-80-7363-273-1.

Elektronické zdroje

1. *Analýza vývoje průměrných mezd zaměstnanců* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/750F0030F7A4>>.
2. BRYCHTA, J. *Záchrana bank v USA a špatné zprávy pro daňového poplatníka* [online]. 2009 [cit. 1. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/214667-zachrana-bank-v-usa-a-spatne-zpravy-pro-danoveho-poplatnika/>>.
3. DUŠEK, J. *Aktuální problémy EU* [online]. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <<https://home.vsers.cz/infodisk/dusek/PEI/Aktualni%20problemy%20EU.pdf>>.
4. DVOŘÁK, J. *Jakým směrem půjde bankovníctví?* [online]. 2008 [cit. 1. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/jakym-smerem-pujde-bankovnictvi/>>.
5. *Kraje České republiky v roce 2008* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 6. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/F80026B51A/\\$File/130409127.PDF](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/F80026B51A/$File/130409127.PDF)>.
6. KUNTOŠ, M. *Automobilový průmysl v Česku krizí příliš neutrpěl* [online]. 2010 [cit. 1. dubna 2010]. Dostupný z WWW:

- <<http://www.mediafax.cz/ekonomika/2975453-Automobilovy-prumysl-v-Cesku-krizi-prilis-neutrpel-trzby-ale-budou-nizsi>>.
7. *Mapka propouštění v ČR během světové finanční krize* [online]. 2008 [cit. 20. března 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/mapka-propousteni-v-cr-behem-svetove-financni-krize_95173.html>.
 8. MIKESKA, M. *Automobilový průmysl vs. finanční krize* [online]. 2008 [cit. 3. prosince 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.investujeme.cz/clanky/automobilovy-prumysl-vs.-financni-krize/>>.
 9. *Míra inflace* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace>.
 10. *Produkce podle odvětví (běžné ceny)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_prod>.
 11. *Předběžné výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2007* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2008 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_37131.html?year=2008>.
 12. *Upřesněné výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2009* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2010 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_52302.html>.
 13. *Upřesněné výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2010* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2011 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_ministerstva_59843.html?year=2011>.
 14. *Vládní dluh* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [cit. 6. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vladni_dluh_tab>.
 15. *Výdaje domácností na konečnou spotřebu (běžné ceny)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2010 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj>.
 16. *Výsledky pokladního plnění státního rozpočtu ČR za rok 2008* [online]. Praha : Ministerstvo financí, 2009 [cit. 18. dubna 2011]. Dostupný z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_44687.html?year=2009>.

17. *Vývoj státních dluhů v EU* [online]. Praha : Česká spořitelna, 2010 [cit. 5. dubna 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.csas.cz/banka/nav/o-nas/vyvoj-statnich-dluhu-v-eu-d00014488>>.
18. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [cit. 20. března 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020711.doc>>.

Seznam zkratek

- CZK – česká koruna
- ČNB – Česká národní banka
- ČR – Česká republika
- DPH – daň s přidané hodnoty
- EU – Evropská unie
- EUR - euro
- Fed – Federální rezervní systém
- FDIC - Federální pojišťovna vkladů
- GM – General Motors
- GSE - government sponsored enterprises
- HDP – hrubý domácí příjem
- ILO – Mezinárodní organizace práce
- MBS – mortgage-based securities
- OECD – dnešní název pro Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- PPIP - Public Private Investment Program
- USA – Spojené státy americké
- USD – americký dolar